Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШИНАРА, 20 МАРТ, 1984 ШУ. ◆ № 34 (6912). ◆ Мах 3 кап.

ПАРТЕРЧА ОТЧЕТИЙН ХОРЖАМИЙН КЕРТТЕРЧА ИТОГЕХ А ПАРТОРГАНИЗАЦЕЙ ДЕКХАРЕХ А

1. КПСС Центральни Комитето белгалдоаккх, партийни организацешка чакхъяьлна отчеташи хоржамаши партен механ вахаре йоккха общественно-политически событи а хинна дIаэтта хилар. Цар чулацар 1,6 миллион партгруппа, цеховойн юкъанцарен организаци, 4,6 эзар районни, городской, окружной, областной, краевой партийни организаци. Хоржаш йолча партийни органий отчетни докладаш хьовсуча дакъа лаьцар 11,5 миллион совгIча коммуниста.

Отчетно-хоржамий кампани КПСС ЦК политически установкашка хьежжа чакхъяьлний. Цо хьалхенкар кулгалдара дакъа партега дIахо дукхагIа кхоачаш хилар, коммунистий сакхетамен хьинарен боарам лакха хилар, партен халхьси цхьовгIо шекъяргIоацаш хилар, КПСС Центральни Комитета гонахьа уж кхотадалар, чурчен арахьарчен политика ленински никъ чекхбаккхар духьа кIаьд ца луш къовсам лоаттабе лаьрхIа хилар. Коммунисташта кхетам балара, общество хьалхле лелаяра дакъа царга дукхагIа кхачийтара дика школа а хинна дIаэттай из. Коммунистий керттера уйла тIаероаьлар парте XXVI съезда, цул тIехьагIарча КПСС ЦК Пленумий решенеш чакхйоахаш, дегIаена социализм эргаьккха тоеш парторганизацешка, кулгалдеча цар органаша беча балхах долча дешашта. Корта болаш, лаьрхIа анализ лый баьча балха, вIашагIтехай Iоаль опыт, хьагучадьхад кхоачамбоацараш пайда эцалла йиса торонаш, белгалдаьд дIахойодача хацара декхараш.

Парзена чухьара демократи шерра йоарнальча, коммунистагна вIашa доагIар дикоа хьедехача, принципиальни критикен самокритикен еча хьалашка чакхъяьннай собранеши конференцеши. Цига партийни балха, экономикен культурен дегIайоалаяра, советски наьха къахьегамен бытен хьалаш тоадара, къахьегамхоашта коммунистически кхетам балара дакъечарча дукхача дешаех лаьца 3 миллион замечани предложени елар.

КПСС ЦК-ас дикза даргдоацаш лоархI отчетаци хоржамаши долча юкъагIа вай дегIаахара практика, сагтагIа йола проблемаш коллективно юкъараки кхетаярехи партена чухьара вахар дIахо тоадара, наха юкъе беш бола берригa организаторски политически болх чIоагIбара, Кхачаки Энергетически програмнаш, цхьайттатIча пятилетка заданеш кхоачашъяра, халкъа хьал-торо тоаяра ма могга дукхагIа пайда эцилта. Къастта лоархIаме да из хIанз, парти шиа XXVII съезда юкъарчал доацаш кийчо еча юкъагIа чуеннача хана.

Отчетно-хоржамий кампане итогех практически вывода е, балха хьарачен перспективни планий ларде уж яхка, тIаийца решенеш лоарагIа ца йоахаш кхоачашъелга Iалашде деза хIара партийни комитето, хIара парторганизаце. КПСС ЦК Генеральни секретара воа К. У. Черненкос белгал ма даккхарй, юха ца а соцаш дIахьалхашкахьа аха деза. Аха деза хьалхагIа карагIа мел даьначох коггIортолга а еш, на творчески дIаьхлий а деш, коммунистий, болхлой класса, деррига халкъа коллективни уйла, хьинар кхоачашдаза дисача декхарашта, техакени кхоанени бIарзагIа йолча проблемашка тIа а дерзадеш.

ХIанз лоархIаме да тIагIертга реальнен доакхийи толамаш дахар. Духхьал царга хьежна мах бергба парте кулгалдеча кадрай кхетама а къахьегама коллективай балха а, республикашта, областашта, халкъа боахама доакъошта карагIдаьинарий а.

2. Чакхъяьннача отчеташен хоржамашен дика айдаьд экономикана кулгалдеш беча партийни комитетий балха хьинар, йиш хилийтай доккхий кхоачамаш хьагучадаха. ХIана партийни организацей, кулгалдеча кадрай, специалистий, къахьегама коллективай низаш тIадерзаде деза цу кхоачамех пайда динагIа эцаре, къахьегама овсарле лакхъяр, общественни производствана интенсификаци яр, Iилма-технически прогресс сихъяр, боахама расчет юкъейоалаяр духьа практически гIулакхаш чакхдахара. Эггара хьалхара уйла тIаяхийта еза ишттa хIамаш зехьа йоаяра хоадамболаш къовсам лоаттабара, бийдали доагоре-энергетически ресурсаши кхоара.

Экономикана доал дара организационни структура, ерригa боахама механизм шIенхаштта тоаниза яре ца хилар тернал а деш, хIара денна парторганизацей тIахьожама кIаллаца беза предприятеш бокъонаш шерьяран балхах хьахулачов хьелхарo бехктоихам лакхбаран еш йолча экономически эксперимента лелам. Производственни, Iилма-производственни, агропромышленни объединеней болх даим эргабоалаш тоабе. Халкъа боахама дерригача доакъошка къахьегам вIашгIехьбаккхарен цуна стимулировани ярен бригадни формаш, эггара хьалха комплексни хозрасчетни бригадашка, юкъейоалаелга Iалашде, коммунисташа уж чIоагIъе.

Партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша, советски боахамен органаша лакхболба социалистически яхьаки встречни планирование боала пайда, совгIат дикагIа долда къахьегамхоша нерда дIадоладаьча гIулакхаша, новаторствана. Ма могга хьал а лоаттаболба, дегIа а кхувлалба укх шера планал совгIа цхьа процент къахьегама овсарла лакхъяран продукци аиккарга дIадодар кхы тIа а 0,5 процент лохдаран КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленумо оттадаь декхар толаме кхоачадара тIаберзабаь болам.

КПСС ЦК-ас эггара керттерча лоархIаме гIулакх лоархI 1984 шера оттаь заданеш кхоачашъяр ца Iеш, тIехкхоачаш а елга Iалашдар, промышленноста дукхача доакъошка капитальни гIирсаш хьалдеча, юрта боахаме, транспорте шийсдалийта пятилетка заданеса тIехьадиэр дIадоваккхийта, хIаьта министерствашкара, ведомствашкара, моттигерча партийни советски органашкара дIадех цу даькъе кIоаргга уйла а яь, хьинаре гIулакххаш чакхдоахийта.

3. КПСС XXVI съезд хиначуа тIехьагIа парте социальни политика чакхъяхара, халкъа вахара боарам лакхбара даькъе карагIдийнна дикка доккхий хIамаш белгал а доахаш, коммунистана доагIар дизза хьадехаш анализ лой белгалхь планаши къахьегамхоша тIехь-тIехьа дукхагIа нилаш дIадедача материальни духовнии вIашагIашца царна кхоачамбарца юкъейенна йола мероприятеш кхоачашъяра партийни, советски, профсоюзни, боахама организацеша, къахьегама коллективаша чакхдаьхача практически гIулакхий, критика яй цу балха тIарча кхоачамбоацарашта нарара дуылийтараштен.

КПСС ЦК-ас белгалдоаккх, советски наьха къахьегамен бытен хьалаш, медицински коммунальни гIулакхаш тоадара, чуIе цIенонаш ерриг социально-культурни комплекса хьалъяра, халкъа эша тIехдика товараш дукхагIа арахецара решени даьд союзни республикай компартей ЦК-ай, парте крайкомий а, обкомий а, союзни автономни республикай Министрий Советий, крайисполкомий, облисполкомий, боахама органий кулгалдеча кадрай теркама юкъметте латташ хила деза. Цу хана массаза а, деш дола къамаьл алапен премейн, квартираш е путевкаш екъарe хьенкъехьа, совгIаташ далара хьакъехьа дале а, — доллача хIаманна бокъонца нийсхо йолаш хила деза, хIара саго юкъарча гIулакха юкъе къахьегамца лаьцача даькъага хьежна де деза долла хIама.

4. Отчеташен хоржамашен кхы тIа а чIоагIбир къахьегама, пачхахьалкхен, партийни дисциплина лакхъяр духьа лоаттабу къовсам, дIахо айийр наьха инициатива, гIойле йир производственни гIулакхашта, общественни вахара, наьха сапаргIатдалара.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) февральски (1984 ш.) Пленумий установкаш хьалхле а лелаеш, партийни организацеша шоай низаш чIоагIагIа оарцагIдахаза даргдац социалистически законность, дисциплина, организованность чIоагIъяра, из кампанейски наькъаца лоладайта мегаргдац, машар боацаш къовсам лоаттабе беза мичча бесса дале а нетгаденнача, бехктоххам боацаа гIулакхаша, ма могга дукхагIа йоакхо е еза предприятешкен гIишлоягIечен, колхозашка а совхозашка а, учреждениешкен организацешкен овсаре къахьегара мел эша хьалаш вIаштIехьдахара. ХIара къахьегама коллективе производство бокъонца дIахьалхацкахьа кхувлаш йола сакхетаме дисциплина ма могга чIоагIъе, оттаьь порядок мичча бесса течхаьь а телхаеш долча гIулакхашта сатохаргдоаца хьал кхийсде деза.

5. Собранеши конференцеши массе овгIорахьара хьежай КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенеш кхоачашъяра лелаяга. Белгалдаьхад, партийни организацей идеологически гIулакхаш хьалхашка латта декхараш кхоачашдара дукхагIа тIадерзадаь а тIатеIIа чакхдоахаш а хилар, парте социально-экономически политика чIоагIа коггIортолга еш, из чакхъяккхара гIулакх дикагIа леладеш хилар. Цунна цхьаьна, дуккхача коммунисташа хьакхайнадьд. ЦК Пленуме белгалдаьха тоъал доккхий кхоачамбоацараш шортта дIадоахаш хилар.

Партийни организацей декхар — идеологически болх кIоргача теоретически ларда тIа, хьадда производственнийн кхетам баларен декхараш кхоачашдарца аьхха бувзаш лелабар, къахьегама коллективашкарча политико-моральни хьала хьалхара кулгалдеча кадрай, берригача коммунистий бехктоххам лакхбар. ХьатIаккхуча ноекхела кхетам балара, классови сакхетам болаш, организованность, коллективизм йолаш, интернационалистски гIулакхаш доаккхаш, коммунизма идеалаш бахьан долаш лоаттабеча къовсаме ноаш кхоберггIоацаш кагирхой хьалкхебара керттера уйла тIаяхийта еза яхача коммунисташта, парте тIема, къахьегама ветеранашта хетар дизза хьалхаш Центральни Комитето. Массе тайпарча гIулакхашца шоай дерригa овдаш а тIехьа дIаинкхаваза кръяц тунеядство, кхаьнийделга, спекуляци, къоалпьянство — вай мировоззрененен вахара хьесапаш, вай морала хийра мел дола хIама.

6. ЧIоагIа теркам тIабахийта дийцад собранешкен конференцешкен дакъа лоацаш хиннарахи партийни балха стили методаши эрганкъа тоийра дешаш. Белгалдаьхад тIехххьарча хана партийни комитеташа шоай балха тIехь корта болаш, организованность йолаш, пландагIа гIулакхаш лелаьдеш хилар. Цар низаш тIехь-тIехьагIа дукхагIа тIадерзадаь хинид юкъарчал доацаш партийни организацешен къахьегама коллективашен низаца беча дийнача балха.

Цу цхьан хана чIоагIа къоастадеш белгалдаьхад дукхача организацей балха стиль овлангара тоалаваза хилар. Каст-каста партийни комитеташа, инердегIа болх а беш, дукха соцамаш тIаийду, ца эшаш дукха ю совещанеши заседанеши, всаде тIахьожам лоаттабу решенеш фактически кхоачашъяра, каст-каста дублировани а еш, советски боахамен органашта хьалхара болх бу.

Уж кхоачамбоацараш дIадахар — тIехьатетта йиш йоаца гIулакх. Партийни комитеташ, кулгалду кадраш декхарийла я кIаьд ца хуш ленински стилагIа болх бе, из карарвелта дIахо хьалхашкахьа дахара, парте ицамара бувзамаш чIоагIдара хилаза даргдоаца хIама долга кIоаргга кхетаде. Партийни комитетен пачхахьалкхен органийн функцеш йоагIийоагIачо кхоачашъеш лелаелга Iалашде.

Хьадда дIалакха советски боахамен органаша къестаде деза дешаш партийни комитеташта дIатIадехара практика. Цу тайпарча практико кадрашка тIабийрза болх хьабайтац, политически кулгалдара органаш хиларта хьежжа партийни комитетий лоархIам мелбалар кхерам болаш хIама тIаоттаду. Партийни комитеташ боахама гIулакхаш лелаеш хилар — из эггара хьалха боахам лелабеш болча хьалда болх белга да аьнна йолча КПСС ЦК февральски (1984 ш.) Пленума указанешка хьежжа хила деза гIулакхаш.

Партийни комитеташ декхарийла я цар балха хьакъалца лостам тела, координаци е, пачхахьалкхени общественни организацешна политически кулгалдара эффективность дакхъе.

ДIахойодача хана а эргабоаккхаш тоабе беза пленумий, бюро, партийни комитетий секретариатий болх, коммунистий собранеш чакхъяхара практика, цу хана сов тIехьаьккха заорганизованность а ца лелаеш. ЛерригIа ладае коллективноста принцип, тIадехача шоай декхарашта болча болхлой персональни бехктоххамца из тар а еш. Хьадда дIадаха сихбенна заседанеш елга, дукха наьхаташ изделга. Хержача актива, кулгалдеча кадрей, партийни аппарата низаш тIадерзаде моттигера гIулакхаш Iомадаран вIашгIехьдахарам. Эргайоахаш тоае тIахьожама методаши решенеш кхоачашъярга хьажари. Парте халкъацара бувзам чIоагIбара, партийни комитета болх тоабара дикагIа пайда эца къахьегамхой письмоеш заявленех.

7. Собранеши конференцеши йоача хана организационно-партийни балха проблемаш юкъаро къаьсте хьахьехкар, КПСС XXVI съезда идейни решенеши воздействи а еш. Парте организационно дIахо чIоагIъяра процесс чакхйоалаш хилар, партийни мугIараш дегIадоагIаш, партена чура гIулакхаш эргадувлаш тоалуш хилар. Цунна цхьана докладаш тIа а выступленеши а цу дешаех дола кхоачамбоацараш дикка дисараш гучадаьхад.

КПСС ЦК дикза даргдоацаш лерхI парте мугIарий дикал тоаяра низаш тIадерзаделга. Сихбенна нерда чIенаш хьайбелга дIадаккха, бокъонца хьадалатта нах, эггара хьалха болхлой классагIа бараш. КПСС-е чIоагIа хоржаш нах хьаэцилга Iалашде деза. Хаддалза йоакхо е еза лакха идейность йола, КПСС Устав, партийни вахара норманаши традицеши нийса лелаеш бола къона коммунисташ хьалкхебара. Цу гIулакха хьинаре пайда эца беза къонача коммунистий миклаех, партийни поручениех, индивидуальни собеседованиех, парте нах хьаийбара беча балха шоаш дика хилар хьалхенка йолча кхыча формаех.

Союзни республикай компартей ЦК-ни, парте крайкомаш, обкомаш, окружкомаш, горкомаш, райкомаш декхарийла я коммунистий коллективни уйлаех коггIортелга а еш собранеши конференцеши хьахьекха ма хиллара, де мел доагIар де юкъхьацарча партийни организацей, цехови парторганизацей, партийни группай хьинар дIахо айдара, къахьегама коллективай вахарера парте политика кхоачашъечарa цар лоархIам чIоагIбе. ХIанз а инициативен принципиальности йоаш йолча парторганизацешта кулгалдара боарам лакхбе. ТIатеIIа хьадеха доагIа царга хьинарегIа болх байталга, партийни пачхахьалкхени дисциплина телхерашцара, местничество, ведомственность лелерашцара, бюрократизми волокитен лелерашцара, шоай кхарча гIулакхах пайда эца тIертарашцара гIулакхаш царна машар боацаш лелаяра позици йолаш уж хилар. Къаьстта теркам тIабахийта администраце балха, аппарата балха тIахьожам лоаттабара йолча бокъонах парторганизацешна шерра пайда эцийтара.

Отчетно-хоржамий кампане дерригача боарамашка, хIаьта къаьстта юкъханцарча организацешка, доагIача тайпара дагъа лоацаш лакхехьа латтача партийни органий вниманаш, боахамий кулгалхой хинна хилар нийса а лоархIам, хилалза даргдоацаш дархIа из опыт дIачIоагIъелга, хIаьта секретарашта, бюро членашта, партийни комитетий, кхыча боахлошка, министерствий, ведомствий кулгалхоашта могаш йола собранешка а кхыча парте лохехьарча звеньяшкарча, къахьегама коллективашкарча мероприятешка цар зен-ханальа дакъа а лоацаргдолаш.

8. Отчеташи хоржамаши хиннача хана массе овгIорахьара дийцар кадрови политика чакхъяккхара декхараш. Коммунисташа цхьаьне санна массане а могадар политически кхийна нийсбенна, квалифицированни, хьинаре, нравственни даькъе лаккха хIама лоаца кулгалхой а хьежабеш партийни, пачхахьалкхени, боахама, общественни балха дукъ-дукъа участкашка чIоагIъяра парте йиш дола гIулакхаш. Собранешкен конференцешкен анализ йир кадраш хьахаржара, дIаийтъяра, идейно чIоагIъяра, кхетам баларе партийни комитетаца беча балха, критика йора къаьсткъаьсттача кулгалхоашта.

Отчетно-хоржамий кампане лоархIаме итог хилар теркамаш йолча партийни органий состав хувшенна дикка кердаллар, царна нерда низаш чуэар. Партийни комитеташка, цар бюро дукхагIа ба болхлой, кхалнах, дукхагIа чуэаь партийни организацешта юкъерча тайп-тайпарча къамех бола нах. Парте райкомий, горкомий секретарашца хержача кхааннаха пхелагIа дакъа тIакхийтад хьинаачуаца нийсдича, хIаьта парте обкома секретараш бараш шозза дукхагIа хиннаб. Бехктокхамеча постаешка хийрваб нах тешабе могаргдола, партийни политика практически кхоачашъе йоаш бола коммунисташ.

Партийни комитетe хархар, белгалдаьхад КПСС ЦК февральски (1984 ш.) Пленуме, парте членаша шоай ноакъостешта луш долча царех бенкача тешама даькъерча кредита хьесапера хIама лархIа дезаш хилар. ХIаьта из шоайе бенна тешам балха тIа дика масал а гойташ бакъбе а беза. Ишта да чакхъяьннача собранешкен конференцешкен хиннараца денна наказ.

Цунна дувзаденна аьлча, партийни органаша де дезар да хьадехарал лакха кулга Iалашдар, цунна цхьана кадраш лора а еш, нерда хержача активага политически балха формаши методаши Iомайийтара тIаберзабаь болх тоабар, цунга дешийтага, информаци лоаттаелга вIаштIехьа а доаккхаш. Курсашка, семинарашка, партийни дешара заведенешка кхы а кIоартагIа Iомаде деза экономикана партийни кулгалдара актуальни дешаш, организационно-партийни идеологически балха теори а практика а. Кулгал ду кадраш хьахоржаши уж балхаш тIа дIаийнисъеши теркалде деза цар партийно-политически образовани йий.

ЛерттIа юйчо йолаш а гIулакхаш тIа бокъонца байза а бола цIено йоацаш бехктоххамеча балхаш тIа ахийта мегаргбола нах цхьайолча партийни организацешка кхоачамболлаш ца хилар отчетно-хоржамий кампане гучадаьккха хиларца дувзаденна, партийни комитеташ декхарийла йойла кадрай резервашцара болх овлангара тоабелга, знаней духь-духьача доакъой специалистех, кхалнахах, партийни организацена юкъерча дерригача къамий викалех бола къона, перспективни болхлой хьахаржаран царна кхетам баларен къаьстта теркам тIа а бохийташ. Лахкача гIулакхаш тIа хьожабеш болча болхлой эггара хьалха гуш хила дезар да уж парте идеашта тешаме хилар, гIулакх кIоаргга довзар, организаторски торонаш, лакха культура, масштабно уйла е хоеш хилар, кердадар ховлуш а из практике довза лоаша хилар.

9. Союзни республикай компартей ЦК, парте крайкомашта, обкомашта, окружкомашта, горкомашта, райкомашта тIадуллалда собранешкен конференцешкея аьча предложенешкен замечанешкен чIоагIа теркам тIабахийта хьожилга, цар хьакъехьа де доагIIаш дола гIулакхаш делга Iалашдар, цу даькъе коммунисташта ханнахьа информаци елга. Де дезар да цхьанкха а конструктивни выступлени теркам тIа ца бохийташ ца йитар, цхьанкха а пайдана дола хIама ца доадар.

10. КПСС ЦК белгалдоаккх центральни моттигашкарчен газетий а журналий а редакцеша, телевиденеи радион чакхъяьнна отчеташи хоржамаши шерра наха дIадовзийтара бaь бокъонха болх а, хIаьта партийни собранеши конференцеши хила йоагIача тайпара вIаштIехьайолаш чакхъялара цар чIоагIа гIо даь хилар.

Кепайовзош, телевидене, радио болхлоша дIахо а де дезар да, отчетно-хоржамий кампани хиннача хана Iоаьча опытах пайда а ийбеш, нах бокъонца теша а беш дIахьувкхар, коммунисташа коллективно белгалдаь гIулакхаш кхоачаш хилта ду, критически замечанеши предложенеши чакхъяхара болх мишта бу. ЛоархIаме моттиг лаца еза цу тема парте XXVI съезда а цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий а решенеш кхоачашъяра партийни комитетешен организацешен беча дукхача тайпарча балхах дувзача хана.

Къилбаседа-Кавказа горно-металлургически институт а яьккха коммунист Р. Мальсагов «Красный молот» заводе балха вена шишу мара диэадац. Цу лоацача хана цхьовлагIча цехерa болат лоаладеча из керте латтача участка болх Iалаьмате дика тоебенной. Вашхьдика мастери организаторни лоархIаш ва Идриса Руслан. Цун коллективо дIадахача шера план 28 декабре кхоачашйир. ХIаьта хIанз из коллектив пхьа бутт графикал хьалха яьнна пятилетка кхоачашъеш хьайоагIа.

Юкъарча балха тIа а дьйнаре дакъа лоац Руслана. Цо массаза а цIена кхоачашду цеха партбюро члена, пропагандиста декхараш.

СУРТА ТIА: мастер Р. Мальсагов.

З. БАТЧАЕВА сурт.

«Болхлочун уйлаш»

БОЛХ БЕШ Я ЭГГАРА ХЬАЛХАРА КОСТРОМСКОЙ...

Тха совхоза хьайбаш леладерий сий дола цIи Урус-Мартана района доагIнел арахьннай дукха хьалхагIа. Де а доагIаш доккхал ду оаха коммунисташ Адуева Тамара, Исламова Себили, Хакиева Роза, Пицуева Хашит, кхьбараш сийна болча цIи хезача доярех. ДIадахача шера хIара Iаттагара кхо эзарнел совгIа литр шура яьккхар оаха хIаране, хIаьта дукхагIча даькъе из бахьан долаш кхоачашйир совхозо шурен дулки дааккхарен пачхьалкхенга дохкарен шера план. МТФ-ас пачхьалкхена дIаелир дикагIйолча шурий 861 тонн.

Цхьабакъда, хIанзалла карагIдийнараш тахан тхона кхоачамбеш дац. Оаха лаьрхIад племенной болх цIенхаштта дIаболабе, детта доахан нердадах, хьайбай продукташ, эггара хьалхарча аргIанна шура, дикка алсамъякка.

Вакъда, цик цу хьалхагIа костромской фух дола цинараш доаладьдар совхозо. Боахама хьалашца дика тарденнад уж, сикка онкадийнад. Цу цхьан хана дIайолайр совхозе керда ферма хьалъе а. Цудухьа хIанз гIадвугаш да цинараштa а, духхьашка дахкача доаханна а, керда Iодаьча Iаьсашта а паргIатъ, сийрда залаш а йолаш дола из капитальни отар. ХIанзале а цу чу да 590 бежан, цу даькъе духхьашха бекха 208 етт. Дерригa хьайбаш уникцIена, тоаденна да.

Цхьанна а дIаманна хувцаргдацар оаха духхьашха декхa доахан. ГIад мишта долхац тхо, царех хIаране нхьметтел Iай а юкъера лаьрхIача цунт шурий душ хилча?! Масала, духхьашха бекхача Iаттах хIаранегара юкъера лаьрхIача 400 килограммага дIаккхоачаш шура йоаккх бетта.

Укх шерре а йиъ эзар килограмм шура яккха лерхI хIара Iаттагара, хIаьта хьатIадоагIача шера цул а дукхагIа.

ГIадвугаш да костромской фух дола Iаьсий а унахьIена, тоаденна. дегIаухаш да уж. Цунна гIо ду дика вIаштIехьъяьккхача доакъарий бало. ХIара денна кхухь царна дIайха моака.

Фермера къахьегам дегагIоа я: хала шел дола балхаш (доакъар диллар, чуре цIеньяр, хьайбашта хий моладар, деттар) механизмаша деш да. Фаитаци а кхьйола цхьогIаш а йала дIайха хий да массаза а. Чухьа вIайха, цIена, паргIата я.

Укх деношка хьалдаь даргдолаш да цIеча уголока, салаIара, столовена лаьрхIа цIенош (белгалдоаккхаргда вай уж дерригаш а цхьан тховна кIал хилар). ХIанз хьалдье аргIа кхьчай доакъареш нийчдеча цехага: пул тIехьагIа денз лийчдаь, тоадаь доакъараш мара теркдац хьайбашта.

Лоацца аьлча, боахаме дукха хIама даьд хьайбаш лелаерий къахьегама овсарле лакхъяре, дIахо продукци дукхагIа яхаран из якхкарга дIадодар лохдарен.

ХIаьта а, специалисташа гIалаташ даьд ферма хьечехана: цкъа-дале, детта доахан паргIатта даларгдолаш моттиг яьац, хIаьта хIанз фен маьлхен вашаш мара йоацача базе дIачулехк уж. Из вIалле а кхоачамболлаш дац хьайбай организм дегIаяра, из гIо дац цар продуктивность лакхъяра, шурий дикал тоаяра (вешта хIанз а я из 4,2—4,3 процентага кхоачаш-м. Цхьабакъда, совхоза керттерча зоотехника Арбиева Абдулгелане ма аллара, «доахан хийцна дейла оаха вIаштIехьдаьккха хилла даларе, шурий хьона хIанзале 5 процентага кхоача хургьяр, хIаьта хIара Iаттагара йоакхха шура кхы а 4—5 килограмм IотIанхетаргьяр». Из бакъ ца де йиш йолаш дац).

ШоззагIа-дале, хIанз а тIехьа деттача доахана рациона цхьаболча доаркаше юкъеухийт ялат. Из ялат зехьа доадари шура яккхарга додар IотIакхетари хиннаIац, цул совгIа, из доахан хIараздоах, цамогаш ду. Специалисташ «бицбенна» хила мег доахан ялат дуз хьайбаш а доацаш, буц юхьайбаш долгах. ХIаьта хIанз совхозера гIожен моцием доакъараш шоай дикалгех дунхалген диалача детта доахан диза долацц лакха продуктивность йолаш лелилга Iалашдара беза кхоачам беш да.

КхоалагIа-дале, племенной ферме хьайбаш леладераша шин сменагIа болх белга вIаштIехьдаькхадац. Цудухьа дийнахьа шозза мара деттаж дакха продукт луш дола племенной доахан. ХIаьта из бахьан долаш продукци вIазага а йоиц.

Вакъдувш хилча ала доагIаш да, керда ферма, уж дерригa кхоачамбоацараш дIа а даьха, шиа цIерага а декхарашка а хьежжа вIаштIехьъяккхар духьа совхозе кулгалхой хIанз шоашта могар деш хилар.

...Шура яккхара темпаш лакхъеш я ферма берттайна, кагирхой коллектив. ХIара кхоабача Iаттагара дийнахьа юкъера лаьрхIача 8 килограмм хIана яккхац аьнна шура йоаккх. ХIаьта эггара керттердар: тIехь-тIехьа дукхагIа йоах шура. Укх шера пачхьалкхенга 1000 тонн шура йохка дага ба тха хьайбаш леладераш. ХIаьта цу гIулакха юкъе керттера дакъа лоацаргда нердача костромской ферно.

Мехка Кхачан програмн кхоачашъеча тоъал доккха дакъа лаца лаьрхIа я тха коллектив.

З. БАГУЕВА,
Мичуринаа цIерагIча совхоза доярка, СССР Лакхехьарча Совета депутат.

ПАРТИЙНИ ВАХАР: БАЛХА СТИЛЬ

БЕЛГАЛДАЬККХАР КХОАЧАШДЕШ

Дика кІийле кийчъъь дІадоладир оаха пятилетка 4-гІа шу. ДІадахача шера задани 24 декабре кхоачашйир тха управлене коллективо. Планал совгІа 1708 метр бурув Іелар, цох 1172 метр тохама а тохаш. Браки аварешн 1982 шерачул дизза кІезигагІа хилар, хІаьта сиважинаш болх ца беш латтилга 1,5-за лохдир, къахьегама овсарве планагІа дердІаш хиннйчул 8,2 процент лакхийр.

Къахьегга дика къахьегаш чакхъялар коммунисташа Касьяненко Николай Фомича, Калощников Борис Андреевича, Галаев ІаьІас, кхьчар кулгалдеш йола бурув детта бригадаш. Цар шера а кхаь шера а заданеш масехи бутт хьалха кхоачашйир.

Управлене уж толамаш доахаш 56 эзар сом мах бола утяжитель, 10 эзар сома маьха химически реагенташ, 71 эзар сома трубообсадни материалаш кхольй.

Фуд цу тІехь гІо даьр? Из маргІдаьккир ергара хьалха хьахиннад парторганизацена кертера декхараш кхоачашдара коллектив сарцагІьанкха магарах. Из да ергара хьалхарча аргІаве къахьегама дисциплина чІоагІьяр, оборудовенех эффективна пайда эца хар, къахьегама дикагІйода методаш юкъейоалаяр. Толамаш цу сахьата хьахиланар тха. ДагадоагІа сона хІара партийни собране дувцараш дар алхха кхоачамбеецараш. Цкъа цхьан заседане партиомага цун членаша дувхьал дІааьлар коллективна вахара цу е йокха декий хьакъехьа тІанйца решенеш кхоачашъяра тІехьожам лоаттабе беза ха еттай. Иштта дІаьлдир собране решене тІа. ГІулакх иштта дІадоладарах производствени толамаш дахара беркат сиха-м даьлар.

ГІулакх иштад аьлча, тІехьожам оттабаро овлангъра тоайир къахьегама учет. Из ше хилар къахьегама овсарле лакхъяра лоархІаме фактор.

Коллективе хулаш-хулаш хьахила йолаелар доагІар партийни хьисапе чІоагІа хьадехара, юххера а хьахулашдолчоа кІоаргга тІанхуш хилара атмосфера.

Дика кхетадеш ма дий, тха болх хала а нах бахача моттига гаьнна враха а беш хилар. Цул совгІа, ледара хила йиш йоацаш а ба тха къахьегам.

Тха балха тІа ка алара бокхача лоархІаме да хІара буровой партгруппаш боллошІа политически кхетам луш, хьокхаме къахьегаш хилар. Коммунисташа социалистически яхь вІаштІехьйоахиз, из шерра дІайоаржаю. Масала, нов. Тониогубова кулгалдеча № 84 йолча буровой 6 сагах латтача партгруппо (партгрупорг Михайлов) шоай коллектива балха текущи перспективни декхараш уттат а ду, кхоачаш а ду. Буровой болхлой политически кхетам лакхбалара тешал деш да духхьал дІадахача цхьан шера кхоъ саг парте мугІарашка хьаэцар. Уж ба ин. Насед-кин, Семенов, Целянов. Уж шоашкара хьокхам тела болхлой бе.

МагІалбике мехкдаьтта данкиц доладаь 50 шу дизаре ледача социалистически яхье хьалхара моттиг йиххерах МагІалбика 60 шу дизара цІерагІйола бригада ьыина цІи тиллар цох.

Иштта дика болх беш я партгрупоргаш В. Ворченко, Н. А. Шаповал, В. Шамахов йола №№ 928, 75, 20 буровойш, кхьираш.

Управлене бокхка терхам тІабохийт социалистически яхь вІаштІехьъяккхара, коммунисташа цунна юкъе дукхагІа дикъа лацара, парткома заседанешна ладувгІ цу хьакъехьарча отчеташка. Масала, дІадахача шера 28 марте хиннача парткома заседане ладийгІар социалистически яхь мишта вІаштІехьъяьнккхай, къахьегамца коммунистически гІулакх мишта леладу дувцаш № 944 йолча буровой начальника М. Хашиевен ПРЗО начальника П. П. Сапранскен отчеташка. Дийцар Еррихсоюзни субботникан МагІалбике мехкдаьтта данкка доладаь 50 шу дизарах кийчо еш коллективашка малагІа гІуланхаш ду.

Белгалдаьккхар цигара гІуланхаш хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдара хила ма доагІара ца хилар. Къахьегамен производственни дисциплина телхаеш моттигаш я, ледара вІаштІехьбаьнккхаб къахьегам, балха тІа аварешн браки кул, производства культура лоха я, ма йоагІаш йІахгъю скважинаш таххарен карвереаирен хьааш. Иштта белгалдаьккхар цу коллективашка политически кхетам балара болх а ледара хилар. Буровой гойтара агитаци яц.

Хашиевгев Сапранскегей дІахайтар гІулакхаш тоа ца дяча даргдоацилга. Решене тІанйцар цу хьакъехьа.

Иштта деташ парткома заседанешка дувцарах пайда боал, тоалу социалистически яхь, къахьегама дисциплина.

1983 шера 22 июне парткома заседане ладийгІар РИТС начальника Халухаева парте Устава дІадехараш ше мишта кхоачашду дувцача отчетага. Белгалдаьккхар Устава дІадехараш дизза кхоачашдеш ца хилар. Бурсвойшкара партгруппаш профанти-ваши ледара болх беш я, боагІача боаракагІа яц буровойшкара мероприятеш. Социалистически яхь ледаеча формализма хІамаш хул, ма йоагІара яц гойтара агитаци, яхьа эрана тІа дІаладад хьалха мала ваьнна, тІехьа мала висар. Къахьегама дисциплина толхаяь моттигаш нийслу. Цу тайппара, къахьегамца коммунистически гІуланх доагІаш хила везарах йола Уставага пункт телхаю.

Партийни организаце шийх тийша тІадилла гІулакх во кхоачашдеш парторг Г. Г. Букин хилар белгалдир.

Партийни собранешкен парткома заседанешкен ладувгІ къаьст-къаьсттача коммунисташа парте Устава дІадехараш мишта кхоачашду дувцача отчеташка. Иштта ладийгІар Б. Т. Тангиевга, А. И. Засяга, Ю. С. Протопопова, В. Н. Луценкога Устава дІадехараш кхоачаш йа дарах цара бехк бир.

Партийни вахара ленински принципаш телхаеш бола мах шоай мугІарашта юкъера дІабоах тха управлене коммунисташа. Иштта партера дІабаьхир А. К. Оамаев, В. Л. Эзербиев, Г. М. Эсмурзиев.

Партийни собране е парткома заседане яь решени а дийцар а чакхдаккха дезаш оттаду. Масала, укх шера 28 январе хилар бурув деттача балхий управлене, «Малгобекнефть» НГДУ, Вознесенски газ чакхйоаккхача завода, кхьчар партийни организацей муставой собрани. Цига решени йир юрски тІоанашка кхоачаш бурув тохаш йола бригадаш опытни специалистех хьалйиса а уж специалисташ кхьича болхаш тІа хьежабелга дІадаккха а деза, цехашка партийни организацена бега балха боарам лакхбе беза, аьнна, партгруппаш вІашагІтохара, производства керттерча участкашка коммунистий авангардни лоархІам лакхбара кьаьстта теркам тІабохийташ.

Из кхоачашъеш даьча гІулакхех лаьцна доклад йир УБР начальника С. А. Темираева укх шера 4 феврале хиннача парткома заседане. Юрски тІоанашка бурув тохаш йолчарех хІана ергара лоархІамеча № 170 йолча буровой тІа болх бе хьожабаьб управлене йоаккагІа опытни говзаш йола бурувдеттараш М. М. Донейко, Ю. П. Наседкин, И. М. Хадзиев, начальник М. А. Хадзиев, бурув детта мастер Н. Г. Растегаев.

Вай мехка цхьаннехьа а кхычахьа иштта бурув тоха доладаьдац цига маре. Бурув тохара балха тІа нерда хІама а хІаьта мехкдаьтта МагІалбике хиннк да Іеш, мехка кхьича моттигашка а мехкдаьтта хоанен бокха лоархІам бола гІулакх а да цу тайпара тохаш дола бурув. Из бокхача бехктокхаме участени специалисташ болча коммунисташа чІоагІийр.

ХІанз хІара буровой вІашагІтоха а болх беш а я 5—6 сагах латта партгруппаш.

ХІанз тха партийни организацена хьалхашка латтача доккхагІчарех цхьа декхар да къахьегама кердача формага — бригадни подрядага довлар. Бурув детта 13 бригада, вышкомонтажни цхьа бригада, гІо дара служба 4 бригада я къахьегама цу формага кийча кийчъеш. Цхьараш хІанзале а болх беш я къахьегача дакъа лацарга хьежжа бригадерча хІаранега алапи а кхоачаш. ХІаьта Попхадзе Гурами Григорьевич начальник волча № 21 йолча буровойра бригада март бетта хозрасчета тІа йоаь.

Парткома секретара В. И. Чиркова а парткома членаша а коммунисташ оарцагІбоах производствени заданеш кхоачашъяра, б о л х л о ш т а юкъе политически кхетам баларе, производства а политически кхетама а деташ дувц партийни собранешкен, парткома заседанешка.

Цу шинна а деша хьакъехьара решенеш тІанйо, КПСС Центральни Комитета ноябрьски (1982 ш.), декабрьски (1983 ш.) Пленумий решенешка хьежжа уж мишта кхоачашгьо кьох.

Дика дІадоладаьд оаха пятилетка диълагІа шу а. Хьалхарча шин бетта задани толаме кхоачашъяьй. Доккхий декхараш тІанйцад тха коллективо укх шере, уж дизза тхоашта кхоачашдудурга аьнна хет тхона.

М. ДЗЕИТОВ,
бурув деттача балхий МагІалбика управлене бурувдеттар, п а р т к о м а член.

Каравеш шера хьалха хьалхихедира ... уоаиие кхоачашъяра цІенхашта оффицаргІбаьннаб Веденски райо-не В. И. Ленина цІерагІча колхоза кхаш лададераш. ХІана укх деношка шоай ниэаш тІадерзадаьд цар сихей дизза ... дІайийна дихкара.

Колхозхоша когш ... социалистически яхье овсарле лакхагІа йолаш болх бу № 3 йолча бригаде къахьегаш болча тхьалкха лелаверага Сулейманова Хьава а Кукуева Лейла а.

СУРТА ТІА: ... раьсада дІайийи болх Сулейманова Хьавал Кукуева Лейлий.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Болхлошта сихха новкъостал эш

Укх тІеххьарча шерашка наст-касті республикани Сийлен улга тІа яьарех я Грозненски «Трансмаш» завода коллектив.

Цхьабакъда, цо беча балха хІорга аналик а еш, цун производствени гІулакхаш дІатехкача хьалхаенна сталла дола сурт ийрча да. Я аьна хетам йола сийле матар йолийташ да уж. Шин производствени хьокхаеши тоадара дукха кхоачамаш торошиш я цун. Царех ма хетта дикагІа пайда ийбелга Іалаьмате во вІаштІехьдаьккхад предприяте, чІоагІа мела лел укхаве къахьегама овсарлен арахеца продукци дагІаькар. Цун керттера бахьан да балха хинахи оборудованехи бинна пайда ца ийбар. Масала, заводерча станочни паркаш сменности коэффициент цхьан одинцал кІеанига-дукха шера тІехьдаьц.

Дукха ха йоацаш хиннача КПСС Нохч-ГІалгІай обкома пленуме цІенхаштта критика йир завода кулгалхошта чурча резервех бизза пайда ца ийбарах, предприятера порядок чІоагІа во хиларах. Цул тІехьагІа малагІа вашодаш аьй-теш предприяте кулгалхоша, общественни организацеша шоашта йича критиках? Фуд укхава болх тоабара дакагІе хушдаьцнар?

Шин-кхеь деташ аьлча, хувцадення хІама дац. Шоашта яь критика е йоагІаш а нийса а яь хилар кхета я дий, сиха сарцагІбаьнабац уж коллектива болх тоабара. Цехашка чІоагІа бІеха я, цхьанна тайпа бах лостам бац. дІаюха мел хьекача Іоххийса адам я оетхалаш. турбаш, аьшнаш. Укхаза къахьегаш бараш та болх бе хала долаш баьде я цехашка.

Предприятерча цехех йоккхагІа лоархІачарех я механически цех. Эшшача боарамагІа цига оетхалаш - заготофкаш кийчъярга хьехна маре дІабаха йиш йолаш бац кхьча цехашнара болх а. ХІана аьлча, воих мел йолча цехашта йола поставщик лоархІаш я ма. Иштта лоархІаме йолча цехе дІачувальча кхералургнолаш да санитарни хьал, лоха я производства культура. Тхоанах ладар чу а ухаш, цхьаьа йолча моттигашка хотта баьннаб. Цехера шахкие туалет денаштех ваІарашток басараш а хьекха кийчъяь я, (уж райкомера а кхь лемхагІарча партийни а советски органашнара комисси йоагІа аьнна кийчъяь хиннай). Цхьабакъда, уж болх беш яц, комисси дига хьежаш чІегаш а теха, болх ца байташ дІакъайла латт. Моттайта леладеш гІулакх дешй из? Да. — Нишка даха дезаш моттиг нийсъелча тхоай болх соца а баь, заводоуправлене даха пхийттатІьо минут балха ха йоае езаш хул тхо, — яхаш леткъ тохарь Сапарова Берлант, ОТК контролер Вахаева Залпа, крановщица Шепет Валентина, кхьбараш. Иштта долча къахьегама хьалашка дувцилга а йиш-теш къахьегама овсарле лакхъярах, хьаеш йола продукци дегІаххувларах? Дац. Предприяте кулгалхоша шоашш, тхо-тхоаш аьтча саннa йоакхо ца еш битаб болхлой. Цудухьа дог доалнаага дац къахьегамах бухесодаш хьахулаш дар дикагІа хургда аьнна.

— Бытовкаш йий - теш шун заводе болх беш? — хьаьттар аз болхлошка. Цу хаттара массанена хьалхара луш санна жоп а луш, укхаза тІьаьх шера къахьегаш волча токара-карусельщика Исмаилов ЛаьчаІ аьлар:

ДІа-а туалета юхе латташ йола йокха аьшна бешка гой хьона? Из я тха душ а бани а. Цкъарчоа из фу ала гІерт кхетадалзар аз. Со цох ца кхетилга а хайва дьайхар цо ше аьнна деташ. — Цхьа кІира совгІа ха я цу чу хий Іочухийца. Шин шІелгаца мІад я бешка чухьнахьарча оагІонашта тІайкина. Баллара дакъча цу чу латтача бІехача хица кулгаш а юхь а йилла цІадаха дезаш хул тхо. Нийслу тхона юкъе из хий дегаза а хеташ, кулг-юхь ца дулаш цІаболхаш бараш а. Тхоца къахьегаш болча дуккхача болхлоша шоай цІагІара хьа а ева шоаш бараккаш хуьцача шкафашка дІаоттаьй ведраш. ІуйрІйла е мяча хана хий хьадоладелча шоай болх а сацийте шоашнарча ведраш аргІагІа дІаувте болхлой, хьайнз-йиза ведар шо-шоай шкафе чу чІега теха дІа а оттаеш. ТІаккха цІаболхача хана кулгиюхь, фоарт йила йиш хул цар. Уж санна дола деноиш маттахьа маре доагІаш я дац тхона. — аьле велалу Лаьча. Цо мел льар бакъдир этташ болча болхлоша.

Кулгалхоша дукха лоалаш боацаш лоархІаш йолча цу кхоачамбоацарашна болхлой ха зехьа йоаю. Из чІоагІа ІатІкъ производства эффективноста, балха дикаги, хьеча продукцена, къахьегаме овсарле лакхъяра. КПСС ЦК декабрьски (1983 ш.) Пленума решенешна хьалхашка оттадаь декхараш да къахьегама овсарле планаІа цхьа процент лакхъяри хьеча продукцега дІадодашдар ах процент лохъяри. Цу дакъе кхоь сам лоаттабеча завода машинашъерий балха тІа цхьаккха дича а да мегаргдолаш дац лакхе белгалдаьха кхоачамбоацараш.

Гуш ма хилара, хий а дикхха мара дІа тІа воагІоргвоаш чІоагІа во да заводерча болхлой къахьегамен бытовойн хьалаш. Мишта вІаштІехьъаьюкхай заводерча болхлоша юкъера социалистически яхь, цох хьахулаш дар болхлошта дІадовзийтилга? Цу хаттара жоп делар сона завода профкома председателе Игнатенко Анатолий Ивановича:

— Со укх балха тІа вола цхьа-шн бутт мара бац. цу юкъа курсашка вахийте деташ а хиннав. Хила йоагІаш йола социалистически яхь тха предприяте кавхата тІа мара йолаш яц. Социалистически яхь йола комисси вІашагІъелла а е болх беш а хиналц. ХІанз укх сахьате из болх тоабара уйла еш я-кх завода партийнин профсоюзнин организаци,— яхаш бехказа вала гІерт из.

— Укхал хьалхагІа фу болх беш хиннав хьо? — хетт аз Анатолий Ивановичага.

— Цеха начальник волаш профкома председатела заместитела декхараш кхоачашдеш хиннав. — аьлар цо.

— ТІаккха хьо хІана лаьттав социалистически яхь дикагІа вІаштІехьъяккхар санна долча лоархІамерча гІулакха юстара? — хетт аз цунга. Цох лаьца ала хІама доацаш эсар из.

Предприяте цехашка гІолла дІа-юха волавелча гуш да во яхаш дар бакъхилар. ХІара цехе хьалтела доахи коллективашца укх шера тІайийца социалистически декхараш. Цхьабакъда, дар тІа кулг яздьраш начальникаш комсомольски организаце секретари мара вац, юхьанцарча цехови партийнин профсоюзнин организацеша кулгаш яздаза да уж. Халкъа кица да: «Чкъаьра кертагара Іоболалу талха», яхаш. Из да-кх укхаза хиннар а. Завода парткомен профкомен из болх тесса битача цеховн общественни организацеш а юстара аьнна цу балха.

Иштта тесса битаб цар болхлошта юкъе беш бола кхетамен организаторски болх. КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.), декабрьски (1983 ш.) Пленумий решенешка дІалехаш дола къахьегама, производствени, исполнительски дисциплина чІоагІьяра, къахьегама овсарле заданел цхьа процент лакхъяра, хьеча продукцега дІадолар ах процент лохдара болхлой тІахьехаш дола планаташ, лозунгаш дац цехашка гуш. Механически цехе хьалтеха доал «ХІара балха дийнахьа дисциплина тІехьлехи хьадер дукхагІея хилайтаІь» яха плакат. из а тхоа тІара чулхача ладаро доадаь ах мара гуш дац.

Шоашта хьалхашка латта декхараш коллектива тІанийца договорни декхараш довзаш бац болхлой. Хьанца яхь лелаеш ва хьо аьнна моллагІчунга хаттача в. цхьанне санна массане а оалаш дар цхьатарра да: «сай сменщица тІехьа ма аиса гІерт» аз да а да кхиттаа.

Предприятей кулгалхоша, общественни организацеша болхлошнара доагІаш дар хье а декаш, дар болх тоабара тІаьрсаь мероприятеш чакх ца яхарах, уж шоай лоІамагІа битарах, болхлой кадраш кхерра е йоагІаш йола йоакхо ца ярах дукха моттигаш нийслу заводера болхлой дІабувлаш, цудухьа нагахьа шу дагІац укхаза кхоачамболаш болхлой къахьегаш болаш. Ерригга укхаза къахьегаш йолча 22 бригадах ворхІ мара яц хІараш къахьегаме лоацача даькъа коэффициентага хьежжа алапи а преми а ийеш. ХІаьта бригадни формагІа хьа ца хьегаш бола болхлой дукха ба. Коллективе беш кхетамен организаторски болх ца хиларна, болх бригадни формагІа во вІаштІехьбаьнна хиларна, дувцадена дукха моттигаш нийслу укхаза къахьегама дисциплина телхаеш. Соахна 88 саго прогул йир, из баьхи долаш эзха йоайир 272 сага-ди. прогулаш ярах балкара дІаьккха дийир 33 болхло. Укх шера шин бетта кхойтта саго прогул еш, кхана йоаьхй 16 сага дІа балха ха, цох производствана хиния зе 3 бІаь гаргга сом да. Балкара дІаьккха дийша ма болхло. Уж гІулакхаш нийсденнад кулгалхой, общественни организацей оагІонгахьара тІехьожам лоаттабеш, хІаранегара доагІаш дар хьа ца декарах, болхлой шоай лоІамагІа дар битарах.

Москварча Кремльера Союзни хорхании сирте ше карнар-хиша вІашагІккийттача хана КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста К. У. Черненкос аьлар: «ДикагІа дахара дикагІа болх бе беза». Уж кІоарга маІан дола дешаш мугІаберча болхлошта дена йий, уж доагІа предприяте кулгалхошта а. Цудухьа укх гаргарча хана лакхе белгала мел даьха кхоачамбоацараш цІендаь дІа а даьха, болх ма хетта дика тоабар цар сийлен декхар да. Из царгара дІа а деташ, шоашта новкъостал дар дех болхлоша.

В. КОСТОЕВ.

Общественни порядок лорарa йолча шоай лоІамерча халкъа дружинай членашта СССР орденаши медалоши ялорах дола СССР Лакхехьарча Совета Президиума УКАЗ

Общественни порядок лораеча декхий гІулакхаш ма[illegible]гІдувзарах, бакъонаш тІахьара дукхаларча къовсамо кхиамаш [illegible] дакъа лацаргІа совгІаташ луъа:

Нохч-ГІалгІай АССР гІолла: «Знак Почета» яха орден:

Шевляков Иван Ивановича — СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химически завода ший лоІамерча халкъе дружина члена.

«За трудовую доблесть» яха медаль:

Мамаев Хатир Абдулкадыровна — Гудермесски медицински инструментий завода ший лоІамерча халкъа дружина члена.

«За трудовое отличие» яха медаль:

Барзанукаева Лидия Хаджибековнана — «Грозгипросельхозстрой» яхача институте ший лоІамерча халкъа дружина члена.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума председателан хьалхара заместитель **В. КУЗНЕЦОВ.**
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.**

Москва, Кремль.
1984 шу, 1 март.

Нохч-ГІалгІай АССР общественни порядок лорарa йолча шоай лоІамерча халкъа дружиний членашта совгІаташ доларах дола РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума УКАЗ

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо сацам бу:

1. Общественни порядок лораеча праланируюанашта дукхаларча къовсамех хьанаро дакъа лацаргІа СССР Лакхехьарча Совета Президиума цІерагІа.

«За отличную службу в охране общественного порядка» яха медаль лойла:

Афоньшин Александр Витальевича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Старопромысловски район.

Вайнуллаев Ваха Ахмедовича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Ленински район.

Бексултаев Бексолта ІаьлийІма — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Назрановски район.

Виноградов Аскольд Федоровича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Заводской район.

Гешиевска Сайдина — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Советски район.

Горчханова Халата Махьмада — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Малгобекски район.

Гуцериева Яндарха Тоасарене — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Грозненски район.

Демянчук Нина Павловнайна — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Октябрьски район.

Дуртаев Али Алхазуровича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Урус-Мартановски район.

Комаров Евгений Николаевича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Заводской район.

Колесников Владимир Ивановича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Ленински район.

Лещенко Ирина Анатольевнайна — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Заводской район.

Магомадов Тахир Супьяновича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Заводской район.

Малышева Анна Ивановнайна — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Старопромысловски район.

Малуев Мухади Джунидовича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Ачхой-Мартановски район.

Марков Сергей Гавадьевича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Гудермесски район.

Назаров Иван Трифоновича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Наурски район.

Полешенко Василий Петровича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Сунженски район.

Свищев Николай Анисовича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Ленински район.

Соловьев Юрий Константиновича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Шалински район.

Султанов Ризван Султановича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Надтеречни район.

Тасуев Султан Алимовича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Октябрьски район.

Терешенко Микола Ивановича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, Шалински район.

Ужахов Мударбика Руслана — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Ленински район.

Шаипов Султан Эскиевича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Октябрьски район.

Юрченко Юрий Сергеевича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Ленински район.

2. Общественни порядок лораеча праланируюанашта дукхала латтабеча къовсамех хьанаро дакъа лацаргІа

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума сийлен грамоташ лойла:

Власов Олег Викторовича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Заводской район.

Игнатов Анатолий Федоровича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Октябрьски район.

Нагоев Муса Абдул-Халимовича — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Ленински район.

Ужахов Ислама ИсмаІала — ший лоІамерча халкъа дружина члена, город Грозне Старопромысловски район.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **М. ЯСНОВ.**
РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **Х. НЕШКОВ.**

г. Москва.
1984 шу, 14 марта.

ДикагІа белгалбаьннача шоай лоІамерча халкъа дружинай членашта Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота ялорах дола Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума УКАЗ

Общественни порядок лораечеи боьхьонаш телхарна доаттабеча къовсамей хьенаре дакъа лацаргІа Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла:

Алиев Хамзат Булатбиевича — «Чечингушспецавтотранс» яхача производственни автотранспортни объединене водителa.

Бондарь Нина Николаевнайна — Грозненски столовий треста № 10 йолча столовe кассира.

Вознесенская Валентин Ивановича — Грозненски ремонтно-механически завода производственно - диспетчерски отдела воккхагІволча инженера-инспектора.

Гаврилов Сергей Григорьевича — «Грознефтехимремстрой» треста гІишлошъяра лабораторе начальника.

Генжаев Шахман Хамидовича — халкъа образоване Веденски районни отдела инспектора.

Даудбиевска Турпал Яхьяевича — «Пищевкомбинат» яхача Аргунски завода болхлочоа.

Евлоев Мухтара Махьмада — «Чечингусельстрой» треста ПМК-921 кадрий отдела воккхагІволча инспектора.

Железнов Виктор Васильевича — «Чечингушводстрой» яхача гІишлошъяра управлене № 4 йолча дІа-са лелача механизированни колонна водителa.

Зобелин Кара Степановича — В. И. Ленина цІерагІча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода цеха начальника.

Ибрагимов Умар Магомедовича — Грозненски педагогически училища преподавателa.

Илиасов Саласхан Іалаудина — юрта боахам производственно - технически Іалашбара йолча Назрановски районни объединене шофера.

Лазарев Василий Васильевича — № 7 йолча треста Грозненски МУС-а автобаза лкераизлея техникаш волча инженера.

Лакутин Иван Федуловича — Къулбеседа-Кавказски машинаштъа сигнализаци буэзамни Грозненски дистанце воккхагІволча электромеханика.

Магомадов Абухасан Абалкадича — СССР 60 шу дизара цІерагІча «Оргтехника» яхача Грозненски производственни объединене болхлочоа.

Мальсагов Хасан Мухьмада — пенсионера, г. МагІалбика правопорядок лораеча общественни пункта Совета председателa заместителa.

Мальцев Анатолий Ивановича — «Грознефтеоргсинтез» яхача производствени объединене производственно-товарни контора центральни заводской лабораторe машиниста.

Рубцов Александр Андреевича — промыслови геофизика лаьрххІа йолча конструкторско-технологически бюро инженера.

Рыжков Юрий Алексеевича — СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химически завода слесара.

Рогожин Юрий Васильевича — «Красный молот» заводa мехкдаьтта-аппаратуран цеха начальника.

Слесарев Григорий Васильевича — «Грознефть» объединене технологически транспорта Старогрозненски управлене водителa.

Сатуев Ахьмад Мутуевича — ГІойтІарча культура цІен воккхагІволча киномеханика.

Султанов Хусайн Ильясовича — Ножай-Юртовски боахамий юкъарча дІа-са лелача механизированни колонна тракториста.

Строев Александр Николаевича — Гудермеса станцерча локомотивни депо машиниста-инструктора.

Туровский Владимир Степановича — «Автоспецоборудование» яхача завода электросварщикий бригадира.

Хашиев Трам Метиевича — «Грознефть» объединене технологически транспорта Грозненски управлене водителa.

Хамидов Ибрагим Заидовича — юрта боахам производственно-технически Іалашбара йолча Надтеречни районни производственни объединене керттерча инженера.

Шарейко Павел Емельяновича — Къулбеседа-Кавказски машинаштъа Грознерча станце локомотивни депо машиниста помощника.

Шашкина Антонина Васильевнайна — «Чечингколхозстрой» яхача гІишлошъеча механизацин ира управлене дагора-машинаьдаьттай техника.

Шевченко Владимир Ильича — «Чечингушводстрой» яхача гІишлошъяра управлене № 3 йолча ПМК токара.

Эсмурзиев Адам Ахмедовича — Ачхой-Мартановски района «Урожайный» совхоза бригадира.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Х. ВОКОЕВ.**
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **Н. ПРАЙНЕНКИН.**

г. Грозный,
1984 шу, 16 март.

СИЙПАХЬ-ЙОККХАЧА КОТАПОН 40 ШУ ДУЗАШ

ФРОНТЕ ХИННА ДОТТАГӀИЙ

Вай махка тӀелатача хана фашистски Германе тӀехьа яр махкахоча хана вай Даьха хьалхоаьхаргхиларах, советски вах горостхьабаргхиларах. Гитлеровцаш лерхӀам бар, дукхача къамех латтача советски халкъаьнта вокъера барт бехабе а царна вовче йӀур болаш а. Цхьабакъда, ххачка хилайтар царна деге хинар. ТӀема, халонаш ена а чӀоагӀдир советски къамий доттагӀал. Цхьан аӀен дезал санна, бертайна дукъьантайтер уж моастагӀчоа. ХӀаьта фашистски Германи йохаяра, Котало лаккхара баьраьнгберте дар — Советски къамий доахаргдоаца вежал, доттагӀал. Сийпахь-йоккхача ДаьгӀехка тӀем тӀа тоссадалар. Назрановски райони Йандаре вахача Хамхоев Махьмуден горад Грозне вахача Журавель Михаилен доттагӀал. ТӀем чакхбалалца оагӀох оагӀув а теха моастагӀчох латтал, шоай Даьхе лоравеш хилар гӀалгӀаи украинецо. ӀВашагӀбетталучча хана царна дагаухар тӀема ихьа хинвай. Цох даьца, кий доттагӀчо, вокхагӀволча лейтенанта, дошлочо Хамхоев Махьмуда гойтача денахак даьца дукх тахан винасерча лейтенанта Журавель Михаила.

1941 шера октябрь бетта тха 31 стрелкови дивизи яр Ростов-на-Дону лоравеча дира тӀом беш. Чоалханен халдар цу хана фронте лаьтта хьал. Дукха нах а боабеш, хӀалакъеш техника а йолаш шоаш боллашӀхьа, эскараи техниканен тӀех хиларах Ростов-на-Дону дӀалакха дагахьа чугӀерташ бар фашистски гӀаьрахой. Тха дивизе цхьадарра кӀомгдеянача доакъоша лоравеча моттигашка чубелар моастагӀий. Теттара йерса тӀом латтар Таганрога кӀа. Вай бӀухоаш, дийнахьа массехаза контратаке ухаш юхатуьсар гитлеровцаш. Дийнахь а буc а ца соцаш етташ яр йоккхий топаш. Цхьайолча хана хеталора хӀанз лаьтта чугӀоргда-кх, аьнна. ХӀара 10—15 минута мел йоал тха дивизи доакъошта бомбаш чукхувса йоагӀоб моастагӀа самолеташ. Ден а буйсан а тӀакъташ яр тхона фашистски танкаш.

1941 шера 11 октябре буйсана Вареновка яха юрти Кашкино яха разъезди улланача моттигашка тха шин полка оборона йолаш а яр, цигача цу хана хиннача дивизе командни пункте, шоай таьнкашцен бронетранспортерашцен автоматӀий десант чуихессар моастагӀчо. Фашисташа лаьрхӀар цаӀ дар — го а баь дивизе штаб дӀалийкха. Штабе бар дивизе командир полковник М. И. Озимини Къулбехьен фронта армаце командующи, С. Я. Красовский (тӀехьагӀа авиаце маршал).

Командни пункт лораеш яр вокхагӀвола лейтенант Хамхоев Махьмуд керте латта дошлой эскадрон, дежурни ахбатарея, штаба комендантскии аз кулгалдуи взводаш.

Этта хьал кхераме дар. ТӀема тревогагӀа штаба еррига личнии составо дӀалаьцар гоннахьара оборона. Даттара миномёташцен автоматашцен доа хьадаш яр моастагӀчун десант. ТӀаккха полковника М. Озимина вокхагӀволча лейтенантага М. Хамхоевга амар дир моастагӀа вохаве, аьнна.

Эскадрон ихаь взводах а йийнъа, шоаш гуча а ца боалийташ, лечкъа, ихаь оагӀорахьа моастагӀчун десанта го бе дӀабахар М. Хамхоева дошлой. ХӀаьта цу хана моастагӀчоа го бе дӀабахаь вай дошлой цар хувргбоашаш, беррига а терраш шийна тӀа а озаш, фашистски бронетранспортерашцен десантникашцен сихбаь тӀом беш яр штабе личнии состав. Дивизе штабе юха хьаьча окопашка. ше мел долча герзашца доа деш бар беррагаш а — поазрагаре дӀаволавенна кхаралга кхачалца вар.

М. Хамхоева дошлой эскадрон моастагӀчун десанта кхаь оагӀорахьа го а баь, сатоха ца могаш, кийч а бенна, тӀалата боаьо душ боле хоам барга хьежаш яр. Юхтера а сигала урагӀьлхар баьидара ракета. Из бар дошлошта моастагӀчоа тӀалата. ялаш бола хоам.

Товраш хьал а делайта моастагӀчоа чухьайлхар вокхагӀволча лейтенанта М. Хамхоева майра вӀантий дошлой. Цул тӀехьагӀа дахача шин сахьата лаьттар аӀ тӀом, хӀаьта майсагӀа аьтта моастагӀчоа даш дола турмаӀ. ӀуйрӀайна малх хьалхета болабенна ха яр берригга а тӀом йистебаьккхар. ХьалдаьккхаАбе доаллаш тур а долаш, командни пункте хьаккхьачача говра тӀера Ӏо ца воалаш дивизи командирага М. Озиминга хоам бир М. Хамхоева: «Хьа амар кхочашдаьд. Десант йохийй», — аьнна.

— МалагӀа да эскадрона хьина ше? — аьнна цига штаба начальника подполковника П. Кочеткова даьча хаттаре Махьмуда жоп делар: «6 саг тӀем тӀа вийра, нӀснена човхаш яьй. МоастагӀчоа даь зе доккха да — 42 фашист товраща вайрдаь, 12 эсарал воалабаь».

Майрал, къонахчал гойташ из операци чакхъяьккхарах нарахӀа а велла, барташ а доалаш баркал аьлар Махьмуда инарал-майора Красовскиев полковника Озиминен. ХӀаьта уккхаза лейтенанта М. Хамхоевнен эскадрона цхьаболча бӀухошта дивизе командира дӀаелар «За отвагу» яха медалаш. Иштта «За отвагу» яха медаль елар цу тӀем тӀа чов а мадасаннате улача сона а.

М. ЖУРАВЕЛЬ,
тӀема ветеран.

СУРТАШ ТӀА: фронте хинна доттагӀий М. Журавель, М. Хамхоев.

Автора архивера суртам.

ПТУ: опыти проблемоши

МАССЕ ОАГӀОРАХЬАРА ЙОАККХО ЕШ

Къонача болхлочун общественно-политически а хӀаьта иштта производственни а хьинар эггара хьалха дуз политически, экономически, специальни знаней боарамга, нравственни дог тайша хиларга хьежий хул. Цу дерригача хӀамех кхеву на общественни дисциплинаш, спецпредметаш, производственни дешар хьехача дика вӀашт1ехьбаьккха политико-кхетама болх беча хана а. Дешархой общественно-политически хьинар хургдаь дӀахорча цар къахьегамен общественни гӀулакхашка тешаме ориентир йолча, вахара позицеш кийса харжа царна йоаьостал деча марксистско-ленински мировоззренех уж ца кхебой.

Массана а сална дешара шу дӀадоалу Ленински урокагӀа — идейно-кхетама баккхоарахӀамча формагара. Цо вӀаршена йоаьостал ду вай моттиг белгалъяра а ленински васкеташ кхочашдечча мел даьгӀа лаца деза хара а, ленински хьесап вахь Ӏомабалара. МаӀалаш массане а цхьана лехаш чакхьяьккха фов цу тайпара хӀара урок, из сакъердаме, хьакъа идейно-теоретически боарам хилийтар дукха. Цига хьийкхо боалабу парте ветеранаш, отрасли заслуженни нах, краеведчески музеера болхлой, дика исторически материал тӀайола выставочни стендаш хуьд латташ.

ХӀара шера уж урокаш ехача хиншин цхьаннеина а вӀалла дагӀа доаца педагогически хӀамаш корадоагӀа хьехархочоа Н. А. Присяжникха, массане ден а ховнкхаш. Шийна боалх массаза а чӀоагӀа партийни бехктоккхам хеташ лелабу цо. ХӀара программни тема дика деш дешархошта дакха гражданственность йолаш вай халкъан пачхьалкхенен хьалхашка бехктоккам кхетабоалаш дешархоштта кхетам баларца. ХӀара тема, урока чулоацам цар бизае кхетаберца. Классера боаца болх дукха бу Нина Алексеевнас. Дика аьттув боалаш пайда эц цо «Ха», «Дунен панорама», «Ден нейдадараш», «Тахан дунен тӀа» яхача телепередачех.

Лакха идейно-политически боарам ю училище ленински чтенеш, конференцеш, тематически сайренаш, диспуташ, устни журналаш. Дешархой общественно-политически хьинарах кхетабара боккхача лоархӀаме да 1980 шера вӀашагӀдаьна Ленински цӀа. Цу чу дӀанйбу комсомоле, ВЛКСМ комитетен учпрофсоюзен заседанеш, общественно-политически аттестацеш ю. Ленински цӀен балха кулгалду директора заместитель йола хов. С. А. Шахадова керте латтача совето. Из беррига болх училища парторганизаце а партбюро а теркама юкъаетте латт. Партийни собранешка, бюрошка дукха дешархошта идейно-политически кхетам балара дешаш. Масала, укх тӀеххьарча шера коммунисташа дийцар идейно-политически кхетам балара, къахьегамен партийник дисциплина чӀоагӀьяра, патриотически интернациональни кхетам дикагӀа баларех доача коммунистий дешархех дола дешаш.

Совиа Кирагсошни Ленински зачет дӀалуш общественно-политически аттестацея чакхбаьлнаб беррига комсомольцаш, хӀаьта уж училище 500 соагӀа ба, 30 соагӀча сага «Ленински зачета отличник» яха значок енная. ВЛКСМ комитета кулгалца училище белгалдоах комсомольски сийлен традиционни кӀираш, оборонно-массови, спортивни балха бетташ, диллургдоаца хӀамаш хиина денош, дукха кхыдараш. Дика вӀашт1ехьдаьнкхад «Орленок» яха тӀема-спортивни ловзар. Комитете вӀашагӀъеллай консультантий совет, ловзара штаби командни состави чӀоагӀьяй, батальонаши взводаши вӀашагӀъеххай. Ерриа материал хоза кийч а яь, стенда тӀа хьалъэллай. Комсомола комитете болх беш я комсомольски актива школа, комсомольски «Прожектор», «Мукъача ден клуб», кхыдараш.

«ХӀара дешархочоа — тӀехдика знанеш, профессиональни говзал, идейни дог тешар» яхаш дешаш а йолаш республикане чакхъяьнначча «Хьинарета гӀулакхий эстафете» котъяьннарг а лоархӀа тха комсомольски организацена памятни вымпели ВЛКСМ обкома Сийлен грамотен елар. Цу деррига хӀамана тхона йоаьостах ду тхоай дешархой общественно-политически хьинар айдь ца Ӏеш, царех боллой классе революционни къахьегамен традицеш лораеш ебаен кийча бола балха патриотаи интернационалисташ кийчбе а.

Педколлективоа общественни организацешца цхьана шоай балхашара лаьрхӀа моттиг къоастаю къахьегамца коммунистически гӀулакх хургдолаш дешархошта кхетам балара. Къахьегам дукха безаргболаш кхетам лулавӀашт1ехьдоаккхача хана советски общественна овсаре къахьега идейно-нравственни кийча хургболаш дешархой уйла вӀашт1ехьлаккха, зерна професси дукхаезалийта, профессиональни говзал хаддаза лакхъяйта гӀерт тхо. Из вӀашт1ехьдоал тха спецдисциплинаш дол, производственни дешара урокаш ета, классе йоаца мероприятеш чакхйоахача, юртбоахама балхаш деча хана. Цу деррига хӀамаша Л. Я. Пегушина, В. П. Кузнецова, А. П. Попойникова, Т. А. Жукова, Н. В. Василенкой, кхыбараш сална болча тха преподавателашкан производственни дешара мастерашкан йиш хулийт дешархой знанеш лакхъе, профессии езаялийта. мехка болллой классах шоаш хиларах доккхал дергдеаа уйла парне чуйоссае. Дешархой къахьегам дукхабезаргболаш хьалкхебара дика школа я училища профкомо кулгалдеш йола социалистически ихьи дешархой самоуправлене организаци. Дешархошта кхетам балара беча балха боарам лакхбера общественна пайданеча къахьегама уж тӀабершабари духьа самообслуживани йолаьй училище. Хургбоча болхлона даим самообслуживанена юкъе даьгӀа доацаш хилара юмабу уж юкъарча пайданеа хаддаза къахьега, къахьегара дешар дикагӀа кхочашдергдола къахьаш лехаре тӀеерааль инициатива чуйоссаю царна.

Дешархошта идейни, нравственни, къахьегама кхетам балара дика форма я училище тӀема-патриотически кхетам луш бу бола, советски халкъа революционни, тӀема, къахьегама сийлен моттигашка гӀоала еш йола походаш, поисковни болх. «Подвиг» яхача клубо соахка поисковни болх вӀашт1ехьбаьккхар микрорайона тӀемен къахьегамен моттигашка хьажа, экскурсе даха хилар тхо гг. Орджоникидзе, Минске, Бресте, Череповце, Вологде, кхычайа. Поисканеи походашнеи даьгӀа лоацача дешархоша вай Даьхен исторена нерда турпала оагӀош хьеала, турпалча событей дийнача довзаьихошка вӀашагӀкхета йиш хул цар. Уж деррига хӀамаш мах баьргвоацаш дика да дешархой общественни хьинар айдаран царна кхетам баларал.

Дешархошта къахьегама кхетам балара боккхача лоархӀаме да дика вӀашт1ехьдаьккха производственни дешар, къаьстта а штатни практика йолча хана.

Къахьегама кхетам лулга пайдана хилийтар духьа дешарий группа практика гг. Вологдера, Череповцера, Ленинградера, кхычахьара яраш сална йолча Россерча толашагӀча предприятешка, боллой колллективашка чакхйоаккхаргйола гӀулакх ду оаха.

Бокъонаш тоахаш моттигаш хилац училище, доагӀаш дола бахьан доацаш балха ха йовелга геттара кӀезигдаьд. МалагӀча бахьанех да ца хоаш училищега дӀабуала дешархой шер-шера кӀезигагӀа хул.

Кхочам хилаа дешархой деша хьачуийбера план дика кхочашдаь училище. Училище чакхъяьккхача дукхачар шоаш дика специалисташ, производстве хьалхалаттараш хилар хьахьекхад. Социалистически эшь итогех даим хьалхара моттигаш йоах училище, карара наре тела ЦӀе байрах, грамоташ тийнад цунна. Дешархошца оаха беча идейно-политически балха опыт къоабаь а яь, республикерча вокх училищашта юкъе дӀайоархаьй.

Цхьабакъда, из болх дӀахо кхы а дикагӀа тоабара лараш долаш да тхо, хӀаьта цу даьгъе толамаш дӀахо доккхагӀа дахара тхоай де йиш йоаца мел дола хӀема дерга оаха. 1984 шера хьалхьаргъя 600 моттиг йола дешара комплекс, тӀаккха геттара дика балха хьалаш хургда педколлективана.

Н. ИСМАИЛОВА,
ГПТУ-12 директор.

Доазол дехьара

Дуне цхьан кӀирагӀа

МАШАРА ТӀЕХЬАРЧА КЪОВСАМЕ

Укх деношка Советски Союза арахьарча политика анализ а еш дукхача доазол арахьарча комментатораша, боваш болча пачхьалкхенин общественнин деятелаша теркам тӀабохийт эггара хьалха из приемственность йолаш, херрагӀа а принципиальни а хилара. Цунна цхьана белгалдоах из политика машара а динамични а йолга.

ЧӀоагӀа теркам тӀеозаш да хӀанз карчархошта хьалхайна К. У. Черненкос дийча къамаьлага хьоахадаь ядерни герзаш долаш йолча державашта юкъера гӀулакхаш хьаддача нормаех деладе деза аьнна дешаш. Машар дукхабезаш долча низаш уж предложенеш хьалдувц, уж тӀехьа да ядерни державашта тӀаьна ер дехкараш массане юкъара хилийтара: ший арахьарча политике нерттера дар ядерни тӀом дӀабоаккхилга лоархӀаш хилар; моллагӀча варианте а — глобальни е ограниченни, цу тайпара болча тӀема пропаганда арах кхадоалар; ядерни герз эггара хьалха юкъедоаккхаргдац аьнна декхар тӀаьцар; функцагӀа моллагӀа хуле а цу тайпара герз ядерни доацача мехкашта, из герз шоай территоре тӀа доацача мехкашта духьала ца даккхар; из моллагӀча формагӀа а доарна ца дайтар; гӀана тӀехьа гӀа бокъонаш цхьатаррча кхерамален принципа лардагӀа ядерни герзаш, цар деррига тайпаш а тӀехьа дӀадаккхалца кӀезигде гӀертар.

Цу лоархӀамерча инициативах йолча дукхача дунен халкъашта юкъерча отликашка белгалдоахих Советски Союзо ше уж принципаш ший политика харде лаьца хилар а моллагӀча хана ядерни державашца цу тайпара нормаш цхьана юкъаран уж хиланза яргӀоацаш оттаяран барт бе кийча хилар а. Керда советски предложенеш лоархӀ Советски кулгалхоша баьккха кхерама кӀаллара довлара бола, дунен халкъашта юкъера хьал Вашингтона бехкагӀа тёлха латтачара кӀаллардаккха никъ лахара тӀаберзаба бола, конструктивни гӀа санна.

К. У. Черненкос йийца ядерни державашта юкъерча гӀулакхий нормаех чӀоагӀа мах а беш аьннад ФРГ Бундестагерча СДПГ фракце председатель Г.-Й. Фогеля, дукха ха йоацаш СССР парламентски группа хьехарах вай мехка еача делегацена керте латтачоа. Уж нормаш, аьннад цо, [redacted] гӀулакхаш тоадара йолча ларде отта йиш йолаш я. Советски кулгалхочоа, аду «Токио симбун» яхача японски газето, ядерни гера долаш йолча державай норма кийна дӀаотта еаш йола ядерни тӀом дӀабаккхара тӀаерзаль предложенеш оттаяьй. США, тӀатехад газето, советско-американски гӀулакхаш тоадара дола тӀаьхьикмаш практически гӀулакхашца чӀоагӀде дехкарийла я.

Цхьабакъда, официальни Вашингтоно машар беза кхаш дукха хабараш США хӀанз ярка хоржамента хьалхара кампани бахьан долаш да, советски кулгалхочо дунен халкъашта юкъера кхоххам кӀаьдбаран советско-американски диалог дегӀайоалаяран тӀадерзададе девача конструктивни гӀулакхий программа вӀалла хьоа а яц укхаза. ХӀаьта, Вашингтоно гуччахьа делаеча гӀулакхаша тешал ду цун уйлаш кхыча хӀамана, машара духьала долча кӀалана тӀаерзаль хилара.

●

ЛИВАН: ВӀАЛХАРЪЯЛАРА НИКЪ ЛОХАШ

Укх деношка Лозанна яхача швейцарски городе дӀахьош а Ливанерча къамаьта кичъе барт бара йолча конференце лоллагӀа этап. Ливана чура гӀулакхаш тоадара накъьаш дувцаш ба, махка президент А. Жмайель, къам мукъадаккхара фронта, «Амаль» яхача шиитски болама, кхыча политически [redacted] группировкай кулгалхой, хӀаьта иштта Сирерчен Саудовски Араверчен наблюдателаш а. Лозаннски конференце эггара хьалха практически хӀама хиина дӀаэттад Ливана чурча конфликтана юкъезвача низашта тӀом соцабара бaь барт.

Мел чӀоагӀен бӀаьнен из барт хургба хьахьонкарде хано. Мехкара хьал хьал- [illegible] каденнен да. Къаьеттел конференце дахьалоацараво къамаьлаш деш багӀача хана а Бейрутерен кхача Ливански городашкарен хаддаша хоамаш укар шига вӀашшй чӀоагӀа тӀом беш ба, яхаш. Дукхача обозревателашта хетачох кхы а чӀоагӀагӀа цигара хьал толладе, къамашта юкъе барт белга доладе гӀертара тӀехьа да ВӀашагӀхкийттача Штаташцен Израильцен айкха дуввадеина гӀоьераш, цар агентура.

1983 шера 17 мае баьча ливано-израильски кабальни барт дӀабаккхаро царна е цар даьшта а чӀоагӀа хӀама техай. Цхьабакъда Ливана духьалара бӀеха гӀулакхаш сецадац. Израиль дӀахо а мехка территорех дикка доакхача даькъа оккупаци еш я, Тель-Авивера хабараш арадах, цар чулоацам цаӀ ба: Израильски правительство Ливански территоре тӀа дукхача хана ший низаш лоаттаде лаьрхӀа я, яхаш. Цул [illegible]Ӏа, Бейрутски кезайоазо хоаи бен ма хиларе, сионисташа планаш вӀашагӀъехх Южноливански районашка израильски бӀу лоаттабелга законагӀа лерхӀийтара, Ливане марионеточни «правительства» хьаяра. ХӀаьта, США а дотдоахаш я Ливанера событеш юха а доашта аьттув болча оагӀорахьара достае котаргхиларга.

Американски империализмаи сионизмаи кхерамерча гӀулакхашта духьаларча ливански халкъа къовсамо хьаьньях из дукха бокха боаца вокх ше мукъабакхара, цхьоагӀон къамаи суверенитета кхаметтаоттара накъ тӀа баьнна хилар. Ливана демократически низаша лерхӀ хьетӀайоагӀача хана ООН Кхерамзлен Совета резолюца кхочашъяра — Ливанера сихха израильски бӀу арабаккхара, США а цар империалистически союзникий а оагӀонгахьара мехка чурча гӀулакхашта юкъе гӀертара еррига формаш соцаяра, ливански общественна чурча ерригача дин общиний цхьатарра бокъонаш хилара ноаъостал дергдоал радикальни социально-политически хувцамаш чакхдахара деррига кхаам тӀадерзаде дезаш.

Теша лов кердача этапа уж дехкарам доттӀача тайпара ливански халкъо кхочашдергхиларах. Цу даьгъе, толам баккхар лоиш да Ӏарбий мехкий деррига прогрессивни низаш, деррагача дунен тӀара цар дукха доттагӀий.

●

ИНДИЙСКИ ОКЕАНА — МАШАРИ КХЕРАМ[illegible]

Из дӀадех хӀанз Нью-Йорке болх беш йолча Индийски океана йолча ООН лаьрххӀача комитета сесса дакъалоацам болча дукхагӀбараша.

Из вӀашагӀъеллай ООН Генеральни Ассамблея решенегӀа 1979 шера океанах машара зона ергйола соглашени е лаьрхӀа дунен халкъашта юкъера конференци кийчъяра. Комитето бокхха болх баьб форума ден повестка белгалйоаккхаш, из гулъергйола хьадии хана оттаеш. Цхьабакъда, массале а уж ханаш Вашингтона бехкагӀа телхаьй. ГӀулакх сенах латт аьча, из латт планета кхоалагӀа даьгъа лах бехаш йолча цу региона мехкаре кхоаве Ӏалашъяра пальнаш локхига США администраце уйлашца вӀалла тарлуш доацаш хиларах.

Кӏайча цӀено пхе шера йола план отӀаьй (1981 — 1985 шш.) 90 миллиард доллар дӀа а дехийташ океана акватори «стратегически йӀарерзара». Вассейне хӀанз а хаддаза ший гӀулакхаш лаладеш я йоккха форди соединени, хьалай 25 тӀема объект, царна юкъейоагӀаш стратегически бомбардировщикаш, атомни подлодкаш пайда эцаш йола, химически герза склад йола Диего-Гарсия яхача гӀайрен тӀара база а йолаш. Регионе 140 эзар гарга американски тӀемахо ла дӀакийсваь. цу даьгъе «сихха дӀадоарилдара долча низашцара бераш» болаш. «США вахара лоархӀаме дола хьаштам» лорелара Вашингтон духьала герзашка чурча гӀулакхашта юкъегӀорта лерхӀаш я, дукха ха йоацаш пачхьалкхен секретара Шульца ма аьлара. Цулухьа тамаш е еаш дац хӀанзеехьа а заседане эггара хьалхарча дийнахьа а американски вица Х. Серсано комитета болх боабе гӀерташ хиина хилар. Цо оттадьд вӀалла хьатӀаьца йиш йоаца гӀулакхаш. «советски тӀема кхерамца» заседане дакъалоацараш кхерабе а гӀерташ.

К кхохама кхуяр а е боарам боацаш герзаш юдалге а бӀаргаго бе ам болаш дац Индийски океанах юкера мехкаш, дунен халкъашта юкъера юкъера кхинаат тоалар чакхдаккха гӀертараш. Комитета председатела Артур де Сильва (Шри Ланка) белгалдаьнкхад хӀанзарча сесси бонех дӀаизетана йола пачхьалкхенни конференци гулъелга къоастаде а хьетӀадоагӀача [redacted] хьалхарча ах шера яц чакхъйина а лаьрхӀа хилар. Машарен дӀа-юха гӀулакхаш леладарен хьал, белгалдаьккхад цо, регионерча къоначе мехкашта хеттача тайпара да, аьнна. Алхха, цу тайпарча хьалашка мара шоай теркам социально-экономически проблемаш къоастаяра тӀаберзабулургбац царга.

Советски Союз хьаллаьпа Ӏад из машар бевара политика. Дика идея чакхъяккхара конструктивни даьгъа юкъе а хьу цо. Цунна дола керда тешал — 1 марта КПСС ЦК Политбюро заседане хьахьекха ма хиллара ООН хьахкхеница дунен халкъашта юкъера конференца сихха гулъяра гӀулакхаца хьашт долаш дола мехкаш СССР-ца цхьана кхы а сихагӀа болх бе кийча хилар. Из деррагӀара позице сесе чӀоагӀа могеш хьаллаьцай.

Индийски океанах машара зона яра низаш тӀадерзадер — планета халкъашта шоай совле хачйолла гӀертача империалистий милитаристски планашта духьаларча къовсама цхьа даьгъа.

И. ЛАПИЦКИЙ,
А. СУРИКОВ,
С. ВЫЧКОВ.
(ТАСС).

Хийцда Кампонгсом яхача кампучийски порте ух эттаь советски кеманаш. Укхаза Советски Союзера укхча автомобилашца, тракторашца, тайп-тайпарча промышленни оборудованеш хувцаш доаараш тӀахьит натуральни каучук, хьув дикагӀдола сорташ, тӀьакиеӀ, халкъа гоналца хьаль хӀамаш.

БӀаьш кампучийхошта балха толашагӀа йола методаш Ӏомаьча советски дошлара - дальневосточникаша дукха йоаьостал дар беннаш долаш порте дӀа-хьа кхухьайта новкъаш массел эттаза дукагӀа хинад поллотовски кийна тӀера кхесачуя тӀехьагӀа дӀадалача хьалхарча бетташа бахьа балхаца нийсдича.

СУРТА ТӀА: халкъа Кампучера мархӀа новкъаи тӀедола советски кема Кампонгсом яхача порте кхачад.

В. БУДАНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ПРОГРЕССА НАЬКЪАГӀА

Советски Союзе Афганистанах юкъе экономически технически дакъе хьалаа гӀулакхаш лелдарах йолча хьалхарча соглашенена кулгаш яьдача дийнахьа деиз 30 шу дизар укх деношка шерра белгалдаьнхар Афганиски общественность. ГӀаьларча 1954 шерарча цу шу тах махка историе гола тохача моттигех цаӀ лерхӀ укхаза тахан. Из соглашени кхочашдаьяра даь гӀулакхаш шоашта бӀаргадайна а царна юкъе даьгъа лаьца а болча дукхача афганхошта хетачох, дукхьал яха экономически лоархӀам мара боацаш яц из соглашени.

ГӀулакх шемтад аьча, — аьлар сога «Анени» олача кабульски лицея преподавателa Голь Мухьаммада, — 50-гӀа шераш долалуш кхыча мехкаш масала, Америка, леча гӀонах пайда найбера опыт йолаш яр Афганистан, хӀаьта геттара дика йоацаш а хинаяр. Йишеттел цу шина тха мехка керте лаьттача феодальни гӀозараша а хьетадир, американкашцен кхыча маьлбуээхьарча мехкашцен шоашта мара гӀо деш ца хилар. Афгански халкъа экономически даьгъе ший мукъагӀа хиза дӀахойолча хана йиш хулийтаргйола къамаш экономика доагъош тхога хьа ца дайтар, — иштта дар океанал дехьара бераша де лерхӀаш хиннараш.

Иштта йоацаш, йоккхача державана дегӀабоагӀача махка экономически ший мукъагӀа хилара йола кӀийле, социальни прогресса новкъа дегӀахара йола материальни база хьаа гӀо деш хилар хьахьокхаш дола масал хиннад афгано-советски соглашенех.

Цунна тӀатохаргӀа вай, тахан пачхьалкхен сектора промышленни продукце 70 процент, е еррага [redacted] производствах пхи даьгъа диача кхо даьгъа СССР технически новкъосталагӀа хьалхьача предприятешка арахецаш хилар. Афганистанан Советски Союзан цхьана гӀулакхаш леладеча объекташка хьаю 60 процент электроэнерги, дизза Ӏалашду Ӏалама газ йоаккхалга, чакхйоаккхалга, транспортировка этга, химически удобренеш арахецалга. Цхьана леладеча гӀулакхий символ хиннай Къулбеседени Къулбехьени кӀийлен тӀара экономически центраш вӀаши мазаш долча тӀо накъьех, цу даьгъе форма урове тӀара 3 эзар метр лакхача Саланг яхача лекхах тӀехйоала эггара чоалханегӀа ярах йола инженерни трасса.

Геттара йоаккха электростанцеш, Афганистана юрта боахаме практически вӀалла йоацаш хиина пачхьалкхен сектор хьае йиш хилийта ирригационни системаш, заводаш фабрикаш, вузаш, техникумаш, итташ эзараш балха моттигаш, дукха эзараш бола ший квалифицированни специалисташ — уж да Советски Союзаца цхьана гӀулакхаш лелаларах хьахина гуш дола хӀамаш.

Дукха ха йоацаш Кабуле хиннача боажбе лелаберий хьалхарча ерригафгански совещане къамаьл деш, ДРА министрий Совета председатела С. А. Кештманда белгалдаьккхар, 1954 шерарча соглашенех нийсхоп, шинна а оагӀона пайдана хилара, дикача лоаллахошта юкъерча гӀулакхий дикача принципий ларда тӀа иштта Афганистанов Советски Союзов экономически технически даьгъе беркате цхьана леладеча гӀулакхий чӀоагӀа кӀийле хиина хилар. Советски Союзацара экономически бузамаш аьлар цо, ДРА производительни низаш дӀахо дегӀахара бола карладоацам.

Владимир ВОЛКОДАВ,
ТАСС корр.

ТІехьадисача гІуланхашца — лира къовсам

ЗАМАНЦА ЦА ТОВР ВАХАРО ТІАЭЦАЦ

Шоай балха маІанга, гуманни профессега диллача наьха унахцІено лорае езаш бола медикаш юстара хила йиш йолаш бац бахача наькъа цхьадолча даькъа юкъе хІанз а лелаш долча, бага унахцІенонцей из духовно дегІаккарии зуламаш деш долча дина юкъедисараша духьала лоаттабеча къовсама.

В. И. Ленина хьалхадаьхад, «гІайгІа, кхерам, сагото тІаэттача метте дино бІы бехкаш» хилар. Дукха бІаьшераш хьадхагІа дерз сагото кхьачараша, унахоша, сеувзаш бадараша сатем бераш шоаш мара ида бац яхаш хьабахиаб дин лелаберам.

Цхьабакъда, Советски Іадал латтача шерашца республике доккхий политически культурно - экономически хувцамаш хилар бахьан долаш дин идеологев обрядийн социальни овлаш тийдал.

ХІаьта а, цхьан овгІорахьара, цхьадола хьалаш шоай тайпара хиларн бахача наха юкъе, къаьстта а юрташка, вай беш бола хьехама болх кхоачам болаш ца хиларн бахьан долаш дин обрядаш лелаеш йола моттигаш хІанз а нийсалу, дила керте даттарайна къаман ІаьдалагІа нитте хила йоагІаш я уж яхаш хьа а кхайкаеш.

Зикар оадаш йола дин обряд лелаю нокчийн вІалгІайн юрташка. Тхьаь итт — шовзтхьаь итт саг юкъе а волаш йолча мурдий товбо зикар ду вІаштІехкье - тІехьа дІа а этте го боахаш. ГІарж аьнна вІаштІабаххалца го баьхе цхьабараштa чоал йоагІа, хІаьта зикар теттара сихденача хена цхьаьар, шийн энжелагІа ше леладер даьлагара дя а мотташ шокъ а лйя Іоккет, хІаьта из бахьан долаш маьненаш дІалуьецаш, дега инфаркт хулаш моттигаш нийсъенна.

Динах тошарий унахцІенонка кІезига зе дац марха кхабаро. Даим лелаеча моцало, бийсашка хІама даьро, ламазаш даро гІоарал доаддь болча динах тешараща телхаю шоай кхача баьра халаш, царех доахка лазараш дукхагІйолча хьна сихлу.

Масала, Шаьла районе (1983 шера тучалаьнначох) мархаш даьстачул тІехьагІа республикански больницерча хирургически отделене воллаевоь массехк унахо кера чура цІий а хьийдда. ХІаьта МагІалбика районе мархий бетта кер телха язва хинна моттигаш дукха тучалаьшнай. Цу хІамаша хьахьокх медико - атеистически болх мелбалийта мегаргбоацилга.

Укх тІеххьарча шин шера дарбаш ду оаха лхеш хьежача наха киловзалаш лелаеш моттигаш хиннай вай районашка. Наурски районa Ищерски станице вахача Зубкин яхача цхьан саго унахошта дарбаш де хов шийна яхаш киловзалаш а лелаеш, ше Іехабаьча наьха унахцІенонна зуламаш даьд, моттигерча Іаьдала органаша медицински общественностаца хьехучa а аьлахьа юхатоххарца йолча вайз.

Шаьла районе хьожаш, «хІама хоаш» ва яхаш цІи хеза вар Оьтарой-Юрта вахаш вола Солтамигов Дуду. Цу шарлатано кхыметтел гаьнарча районашкарен юрташкарен ухача наха лаьрхІа частни стационар а хьаййиалла хиннай. Юрт вІашагІкхийтта хиначa сходе вІалла ле мегаргдоацаш лаьрхІад цо леладу бокъо йоацa гІулакхаш, хІаьта дарбаш делгах шийна хІама ца хош хилар духхьал дІадийначул тІехьагІа мукІарал даьза валанзар из ше дийша ца хиларш шийна болча пайданна нах Іехабеш хинна хиларан.

Ловллахарча республикашкара баьхке а каст-каста хул «ХІама ховраш» вай районашка. Ништта Къулбаседа-ХІиранкахьара веца 1982 шера Шаьла районе хиннав Ли-Ен-Но яха саг. Маьхаша «дарбаш даьд» цо массе тайпарча лазарашта. Медикашта из волга хайнадац цо «дарбадар» бахьан долаш лазараш кхы тІа а михьардаьнна, маьхаша яьча чоннашка нод Іайна унахой больнице цха баьначул тІехьагІа мара. ДІатехкачул тІехьагІа, из цхьаькха образовани а йоацаш, духхьал нах Іехе а беш шийна хІамиэг йоаккхаш лейннав. Хьожаш я яхаш Германчуке дийннай 8 класс мара образовани а йоацаш, медицински говзалах вІалла дешанза а йолаш, керта хулача лазарашкен паралича «дарбаш деш» хинна Черсий-Балкхарошкахьара Азинова Фатима яха цхьа кхалсаг. Из мукъагІа, законагІа доацаш лорал дарах 1979 шера суд ль а хиннай.

ВІалла дукха ха йоацаш хьагучa ма ваьккхиге а малагІча оагІорахьа ваьннав ца хош ведда Урус - Мартанера дІаваxав (атта хІамах тещаш барашкара дикка хІамилг а льцкха) ветеринарии фельдшер мара воацаше а медицински професcор ва ше яхаш лийна хьежар-шарлатан — Косычев.

Хьежача наьха зуламе гІуланхаш гаьна даьннaчул тІехьагІа мара моттигашка юхадетташ ца хиларо хьахьокх, цу дешага хьажа езаш. Йиза полномочеш ена йолча райисполкомашкарчен юртсоветашкарчен комиссеща массаза а шоай хаппахьа де доагІар цу закон телхадераштa ца деш хилар. ХІаьта бахача нахах цхьабараш хьежа нах болча дарбаш дайта ухаш хиларо хьагойт, медикаша бахача наха юкъе беш бола Іилма-атеистически болх шийна хила боагІача боарене боацилга.

Цу хьакъехьа нохчийн гІалгІайн меттала хІанз а кІезига ош лекцеш, хайра пайда эца телевиденехи кинохи, шийгара доагІар дац къаьдан театро а.

Цхьабакъда, укх тІеххьарча хана, «Республика къахетамхоштa ІІахо, идейно-политически интернациональни кхетам чІоагІагІа балара декхарий хьакъехьа» КПСС Нохч-ГІалгІай обкома V пленумо сецам баьчул тІехьагІа, дикка тоабаьб республика медикаша къахьегамхоштa атеистически кхетам балара болх. Медикий-атеистий балха плаш чІоагІъьяьй. Централни республикански больницеи городской больницашкен лаьрхІа лекторски группаш вІашагІъехкай лорех-атеистех.

Цу балха дика опыт Іоаьлй республикански медицински училище. Укх массехк шера пита болх беш я педагогаш, лораш, библиотека болхлой юкъе а болаш йола «Атеистически совет». Цун председатель — К. А. Немзер, коммунист, биологен генетикин преподаватель. Атеистий клубе гІолла бу атеистически болх. Клуба членаша духхьал цхьан шера йийшай Іилма-атеистически темаех лаьца 80 совгІа лекци, училища дешаов группашкен общежитен 100 совгІа беседа яьй, атеистически диафильмий фестиваль яьй. Клубо арахец атеистически «Бюллетени» «Атеист» яха газета, тематически стендаш нийчъю.

Из болх тоьал тоабаьб МагІалбика районерча медицински болхлоша - атеисташа. Цар массехк медико-атеистически конференци яьй, дукха тематически лекцеш йийнай промышленни предприятешка, комсий совхозашка, юкъерча дешара иколашка, районни газета тІа тематически статьяш кепайиттай: «Бусалба дино тІабожабаьча мархий бетта маІан», «Хьай могашал лорее», «ГІа фуд, тІапахьа хІама гор фуд?»

Човлхине медико - атеистически мероприятеш вІаштІехьъяхарен практически чакхъяхарен медикашта массаза а чІоагІагІа гІо ду моттигерча партийни советски [illegible].

Городa медикаша дика пайда эц КПСС Грозненски горкомерчa интернациональнин атеистически балха лостам телача совета балхах. Цо «Знание» яхача общества Нохч-ГІалгІай организаце правленеца цхьана араяийцача «Бусалба наьха мархий беттахи нераста наьхе пасхахи лаьца беча Іилма-атеистически балха лектораш организатораш долча новкъостала йола методически разработка» яхача брошюра тІа хьагучадоаккх хьатІакхувча ноахала коммунистически кхетам балара гІулакха, къахьегамхой унахцІено лорайра гІулакха деш доле доккха зулам.

М. СУЛАЕВ,
Нохч - ГІалгІай республикански санитарни просвещене ЦІен кертера лор.

Наурски лампийн оверни цехерча болхлагІйолча электромеханика Ватушева Зинаида Владимировнас балха моттиг ца хувцаш укхаза къахьега барайтта шу дизад. Шийн балхах тІехдика кхетаеш хьинаре къахьегаш хиларах эгтара хьалхарчарна коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цІи яьккхай цо. Цо балха тІа доакха толамаш белгала а доахаш, дукха совгІатам тейнад цунна. Районни телефонни станцена гІулакх деш я из. Шийн белхагІа аппаратура еха балха тІа хьовзам хилийтаргйоацаш.

СУРТА ТІА: болхлагІйола электромеханик З. Ватушева.

Дж. ТОХТАРОВА сурт.

Грамматика тохкаш...

Арадаьннаж историей, социологей, филологей Нохч ГІалгІай институтa метта секторe аргІанара «Вайнахски морфологеца дувзадена дешаш» яха тематически сборник. Из язъяьд шийна юкъе института лингвисташ, Л. Н. Толстой цІерагІча Нохч - ГІалгІай пачІахьалкхен университета хьехархой болча авторски коллективо. Цун бехктохаме редактор — филологически Іилмай кандидат И. А. Оздоев.

Дувцача сборника юкъе яха статьяш хетаь я дешай синхронии а диахронии а формаш хьахилара, цхьадолча къамаьла довкъой дьнса паш дувцаре. Царех я В. Гиреева, И. Оздоева, З. Хамидовай, О. Чапанова, Т. Вагаповай, Ф. Арсамаковай, Р. Саламовай, кхычар статьяш.

«ГІалгІай метта цІердешаш хьахиларах» яхача шийн статьяш тІа И. Оздоева доаьх цІердешаш хьахилара тайп-тайпара наькъаш. Цу тайпара лостам болаш, бакъда, кхыча къамаьла даькъа хетаь я О. Чапанова «ГІалгІай метта нупдош хьахилара наькъаш» яха статья. Цу хьакъехьа гІалгІай грамматике хинна юхоачамбоацараш дІадахара гІо дерза цу статьяша. Вайнахски морфологе нийсду проблемаш хьагойтача даькъе дика гІо дерза деррйтача сборника.

ДИКАЧА НАХАХ

НАХА ЭШАШ САГ Я ИЗ

Сайре. Болх чакхбаьлнаб. Оьи районии больница терапевт Цигарова Зина Абдулаевнаи дагІа цун кабинете, цун балхах лаьца дувцаш.

— Хала бий хьа болх? — хетт аз.

— Бокъонца аьлча, атта бац, чІоагІа вІаьддy со, — елакъеж Зина. — Вайна ма харра, тхоьх тешам бенна тхона тІадиллад наьхи эгтара доккхагІа дола рузкъа — цар унахцІено лораяр. Цулухьа тха болх тара ба даим ха тІа даттача салтечун гІулакха. Миччахьа тхо дийнадар аьнна: балха, цІагІа, улица тІа, автобуса чу—тха декхар да лазаро кІалвитача сага эшаш дола гІо дар. Цаккха кхоачалуш а е кхоачалла йиш йолаш а яц тха балха ха. Дукхача са коллегашта дицденнад шоай новкъосташца вІашагІкхийтта мукъа ха цар цхьана дІабйхьа деноа. Унахочун мегта юкхе ха дар. ЦІаьхха кхайна дІавитар, могаш боьнача нахага хьажар — духхьал из хинна Іац юртарча лоро де дезар.

Бакъда хила долга, кІаьта кхьча тайпара хила йиш а яц наьха могашалла ха тІа латтаргда аьнна дув бйаьча наьха вахар.

— Из Іайха хержар хала професси я аьнна дехие аьнна ха хиннайий хьа?

— Цкъаь-цкъа дага а дехадац. Бокъалдар аьлча, аз-и доккхая е ду, хархІа я лоархІ сай професси. Наха эшаш хилар, дІазара Іазапо кІалвитача сага хьай гІо-новкъостал де торо хилар дагалехача мича дахар ца хоеш дІадовл кІаьдвелар. Из дерриа диц а дале, юха а сарцагІа воал унахочо гІо де. Лор вацар аьнна Іехаургвий саг ихьчо хало Іовшаш хилча цунна новкъостал ца деш? Цхьаькха а Іергвац. МоллагІа бела тІабенача сага гІо-новкъостал дар — из вай, советски наьха, эгтара доккхагІа дола декхар.

— ХІара лор кІезиг-дукха педагог, психолог ва, — йоах дІахо Зинас. — Из професси шийн хиларах тарра. ХІара денна дукхача нахаца вІашагІкхетар хул цун. ХІаьта, хІара сага шийн ма йий оамал, цудухьа царох хІаранеца дувца а цу шийн лазарах из дІаккетаве а хоаш хила веза лор. Цунца цхьана кхетаде деагІа моллагІа саьне, хоза аьнначa дешо, кІаьда техача кулго могашоацачун мел дог айду, сихагІа верза а ххьтув боаккх.

Ер шоллагІа шу да Цигарова Зинас райбольница йоккхача интернационални коллектива болх бу.

1982 шера цо яьккхар Орджоникидзера медицински институт. Цул тІехьагІа шин бетта № 9 йолча Грознерча больнице болх баьчул тІехьагІа Советское яхача райбольнице терапевтала хьожабо.

Района больница коллективо безаме тІайийцар къона специалист. Из кхетадир къоначa лоро а. Эггара хьалхарча дийнахьа дена дика а цІена а болх беш езалйтар цо ше новкъостанта а унахошта а. Шийн мукъа мел йола ха царна дІалуш, царна миштa хет хьожаш хьайоагІа из, массанеца эздел леладу, бакъда, больницера режим телхайтац.

Болх бе йолаенача хьалхарча шера хьагайтар шийн балхах дика кхеташ лор ше йолга. Къоначa специалисто кулгалдеш хиначa отделене хьалхара моттиг яьккхар больница коллективa юкъе цу шера яьржача яхье.

— Бакъда, — йоах Зинас, — цхьадолча дийнахьа бовзаш хул решашца кийю яха, сакъердаме книжка деша, балхарча новкъосташца кІашагІкхийтта ха дІаяха. Цу хІамашта кІезига хул ха. Керттерадар из дац. Керттерадар — Іамоташ бола нах вай кІелигагІа хилар а унахочунна гІо де вІаштІехьдалар а.

Цу дакъа дІхьаьне хІама техар хьаьарагІа. ЦІ хьайийллача гучаьаьхар унахой бехкма бакхалаш, аьнна тхоа Іаьнна а йийца шийн лорий декхар кхоачашде яхар къона лор Зина Цигарова.

Б. СОЛТАГИРЕЕВ,
[illegible] **доцент.**

Къона фетачa. З. БАТЧАЕВА фотоэтюд.

ЗУЛАМ ЦА ХИЛА МЕГАР

Тайп-тайпарча хІамаша дог оттийт цхьаболча наьха закон телха а деш, дувла герзаши царна эша цхо-молхен бокъо йоацаш хьаде, леладе, доахкa-эца и. кх. дІ. Цхьаболчар шоашта пайда бар дукха герзаши базар ю, воккхар герзаш леладу шоай гонахьарча, гаргарча наха, новкъосташта хьалхашка кураллаш яр дукха. ХІаьта кхоалагІбараша из леладу лаьрххІа довнаш нийсдара е зуламаш дара. Герзаш лелaдар общественни кІерам гІулакх да. ХІана аьлча, герзо хьадайт сагага доккхий зуламаш — саг вер, саг вовхар, хулиганство леляр, кхыдараш. Цудухьа. советски законодательствос бокъо лац герз леладе, дохка, хьаде.

РСФСР Уголовни Кодекса 218-ча статьяс йоах: «ЛаьрххІа бокъо а йоацаш, законагІа доацаш ледка хІамаш, цхо-молха, герз леладарах, кийдарах, хьадарах е доькарах — цхи шу чувалла ха тоха» Цу. статьях уголовни бехктохаме оза йиш я саг 16 шу даьнначул тІехьагІа.

РСФСР УК 218 статья тІа я примечаня. Цо йоах: «ХьалхагІа лаьрххІа бокъо а йоацаш леладаь герз, цхомолх, ледка хІамаш шийн лоІаме дІачуденнар уголовни бехктохамах кІалхарвоалийт». Укхаз, оалаш ма хиллара, кхы комментари эцаш яц. Цхьабакъда, халахете а кІезига нийсду хІанз а шоай лоІаме герз Іаьдала дІачулураш. ХІаьта закон хац, аьнна уголовни бехктохамах кІалхвреалац бокъо а йоацаш герз лeладу саг.

Ништта 1983 шера сентябрь бетта Юкъерча Ачалкхе вахача Оздоев АртагІа Мажит волча баьккхар милице болхлой. Цар дІадехарах Оздоева дІаелар ше лелаь хоадаь цкъаьовла топ. «Мичахьара денал хьона герз, малагІа дар Іа из леладара бахьан?», — аьнна шийга следователаша хаьттача, Мажита аьлар: «Кхай тІара ковраьй сона из. Ер ма дий, аьнна кхы хІама дагадоацаш кхаь шера лелаьй аз хоадаь топ».

Бакъда, законо цох кІалхарвeлийтанзар из. Законаца доацаш герз леладарах къаьстта режим йолча колоне лелаверг а волаш, цн шу чуволлa ха техар Оздоевна.

Дехкеваьннавий Оздоев? Дувца а ца эшаш ваьннав. Бакъда, цу гІулакха чакхдалар кхыча тайпара хургдар, наваьа саина. Оздоева шийн лоІаме Іаьдала органашка хоадаь топ дІаешналаре.

ЗаконагІа доацаш йийна а ийна тенча барзІ патрон лелаярах 2 шу чувалла ха техар карара шу доладуш горoд Малгобеке вахача 39 шу даьннача Гагиев Вексолта Султана а. Цул совгІа, С. Гагиева шийна могар дир уголовни бехктохамах кІалхарвала гІерташ. ДІаладахача шера февраль бетта Іурра шийн цІагІа правоохранительни органий викалаш чухьажа баьхкача. цун вІаштІехьдаьдар царех лачкъа. Цул тІехьагІа цхьайтта бутт баьлча мара хьалохавалапзар из. Лаьца чувеллачул тІехьагІ а. патронаш шийн хьаьарах дарий де тигадар С. Гагиева. Кхыметтел патронаш кораьр со а яр, мара ца хоаш велаьяр аз ух, аьнна шийн сеcагага, следственни органашка харцахьа дитткъам байтар цо. Вешта аьлча, ше зулам дарал совгІа, шийна эггара кхоачарагІа вола саг а законаца къовсаме вакха гІертаи вар Гагиев. ХІаьта судо доагІаш дола таІабар дар цунна.

Герзо шийца бахьаш бола кхерам боккха хиларах къаьгга теший деш масал да дІадахача шера март бетта Малгобекски района Инаркъе яхача юрта нийсденна хІама. ХамхоевгІар дезале саг йоалаеча дийнахьа нускал цІагІа чудоаккхача хана малав ца ховча саго кийтана тенчах хала воа йир Котикова.

Общественносте новкъосташ района правоохранительни органашa дукха къахьег цхьаболча нахагара законагІа доацаш леладу герзаш дІадоахаш. Дукхьа цхьан 1983 шера, лакхе бийцараш боацаш Малгобекски халкъа судо тайп-тайпара чубахка хаваш техар А. Х. Картоевна, М. П. Арчаковна, А. С. Газиновна, И. Арухановна, кхыбараша. Царца даьча къамаьлаша гучадаьлар царех хІаравар герз эцача хана ше гуча ца варгхиларах, вешта аьлча, уголовни бехктохамах кІалхарваргхиларах, массаза а тешаш хиннилга. Цудухьа, цу гІулакха уйла а, яь закона гІа доацаш герз леладеча наха бакъахьа дар из шоай лоІаме Іаьдала органашка дІачуделча.

Со тайпа ца цох пайда баргбар общества а меттел, герз леладара тІера вoлчунна а. Цунна везаргвацар судо зале кхача а, чувалла ха техачул тІехьагІа дехке а ваьнна: «сох зуламхо хургвацар аз сай лоІаме сайтара герз Іаьдала органашка дІаденнадаларе», — яхаш уйлаш е а.

Б. ТУТАЕВ,
Малгобекски городской прокурора заместитель, НГІАССР эеслуженни юрист.

ЯХЬЕ КОТБАЬННАРИЙ СЛЕТ

РЕПОРТАЖ

«Моарвал хила республика профессионально - технически училищай отличникаштен социалистически яхье котбаьннараштен». Грознерча театрально - концертни зале чувоадача дІаяздаь ужа дешаш Іодийшача укхаза гулбеннараш малаш ба ха хала дац. Шоай слете баьхкаб республика училищай дикагІбола дешархой, царна юкъе ба хургбола механизатораш, барзкъаш тегараш, бувзама болхлой, кхыбараш. Декаш да къахьегама хетадаь нилеш. Тахан укхаза хоьргда дІадахача шера училищашта юкъе яьржача социалистическа яхье толаш хиннараш малагІаш я.

Слете баьхнарешта юкъе ба Назранерча №№ 27, 14 йолча профессионально-технически училищай дикагІбола дешархой а.

— Тха училищера слете бахкийтаб алхха тІехдика дешаш а общественни балха юкъе хьинаре дакъа лоацаш а бола мехкарий, — йоах Назранерча № 27 йолча училища директора дешаракхетама балха йолча заместитела З. Мальсаговас. — Царех я укх шера дийша йоала швея-мотористка, училища комсомольски организаце секретара заместитель Гиреева Мадина. ЙиъалагІча группа староста, портной хургйола Точиева АсмаІ. Уж дешара отличникаш ба, социалистически яхье хьалхале лелаеш хьа а боагІа.

— Аз хержай мастера гІишлонхочун говзал, — йоах Назранерча № 14 йолча училища дешархочо Эналиева Тамилас. — Ер говзал езаш харжарах дешар тІа доахa толамаш дика да са, шоллагІа шу да со дешаш йола. хІанта группера комсомольашцо со комсоргала хержай.

«Къахьегам — вай Даьхен сийлен а низа а ларда» — хІаьта из хьанзоллар балха саг ва. Волхлой класса бокъонца бола цхьоале я вай республикера тхьаьитт профессионально - технически училище. ХІара дийнахьа шоай хьалсарча училищай наІарех чувоал вайцидо дуреййта эзар совгІа дешархо, хІаьта соахка болхлой говзал яра а ерзаль республика гІишлошка, заводашка, ирта боахаме балха вахав бІаь специальность карахьараь вола цийтте эзар совгІа дІахсаге бойІи. КІезига яц республика училищашта юкъе дешаракхетама болх алхха дика оттабаь а дика чакхбоаккхаш а яраш. Соахка царна юкъе яьржача социалистически яхье котбаьннараш а лаьрхІа, профтехобразоване Нохч-ГІалгІай республикански управлене начальника заместитела Л.-А. Махтамерзаева хьаьккхайняю город Грознера №№ 7, 26, 12, 8 йола, Серноводскера № 1 йола профессионально - технически училищеш. Тайп-тайпара балха говзалаш Іомаеш я уж.

Социалистически яхье толаш хинна уж училищаш белгала а йоахаш, республика профтехобразоване начальника А. Кучерова дІалу совгІаташ. Грознерча № 12 йолча училищана дІаелар профтехобразоване карара кара тела ЦІе байрахх, сийлен грамота, 1350 сом ахчан преми, ниша сийлен грамота, облсовпрофа карара кара тела ЦІе байрахх, 1100 сом ахчан преми елар Серноводскерча № 1 йолча училищена, ахчан премешца, сийлен грамоташца белгальяккхар №№ 6, 26, 7 йола училищеш.

Российски Федераце профтехучилищашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхарах РСФСР Министрий Совета, ВЦСПС карара кара тела ЦІе байракх дІалу Грознерча ворхІагІча профтехучилищана.

Профтехучилищай отличникий яхье котбаьннарийн слета доакъашхоша кийаш доах революце баьччан В. И. Ленина памятнике хьхе.

С. АРЧАКОВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

20 МАРТ
II ПРОГРАММА

16.55 — «Метаха импрессии». Телевизиони фильм.
17.25 — Грознерча номер 9 йолча школа «Радуга» яхача вокальни ансамбла концерт.
18.05 — «Дунен кийчъашта кхьера обозрени» (нохчий меттала).
18.20 — «Совнйн баьццарийн предприятий индустриальни механизаце яр». Фильм 1-гІа.
18.25 — «Нохч-ГІалгІайчен дий».
18.45 — Документальни фильм.
18.55 — «Объективо бакъор».
19.10 — «Ловзар тІайн яхача мехкарах» обзор.
19.25 — Пропагандистски говзала школа.

21 МАРТ
II ПРОГРАММА

17.10 — «Вайн дий».
17.40 — Кинотурнир.
17.50 — Депутата гІулакхаш (нохчий меттала).
18.20 — «Нохч-ГІалгІайчен дий».
18.40 — Документальни фильм.
18.50 — «Іилма деттагІий клуб».
19.20 — Р. Нургалиева. «Парк». Х. Нурадилова цІерагІча Нохч-ГІалгІай пачхьалкхан драматически театро спектакль (гІалгІай меттала).

РАДИО

20 МАРТ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
[illegible]

21 МАРТ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
[illegible]
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — «Юртара хабар» (эрсий меттала).
18.30 — «Горянка—цхьатарра. Дешхаоаш — тайп-тайпара «Урус - Мартанерски» районера передача (нохчий меттала).

Хоттам

Тахан Грозне республике гІоллен хувцалуш моржаш а йолаш, йоачаш а йоацаш малхбузехьара сехуьнде 7—12 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 7—8, Грозне 6—8 градус йІоахал йолаш хилен тарлу.

Кхоана хувцалуш моржаш а йолаш, цхьайолча хана лаьгІо йоачан а йолаш, дохк а доллаш, тайп-тайпарча сагІоашнахьара сехунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 0—5 градус шелали дийнахьа 1—6 градус йІоахали йолаш хилен тарлу.

[illegible]

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-65-07; бехктохама секретара — 2-84-68; отделаш: партийни вахаре — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаташ — 2-65-64; корректоре — 2-89-88.
НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора 2-65-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделы: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-65-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинтарен, ерен, шоаттен деношка

СФ02088. «Грозненски рабочий» издательстве типографи, Маяковски, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1212.